

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Υ Π Ο

Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν ἀπησχόλησε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τώρα τὴν ἀπασχολεῖ περισσότερον παρὰ εἰς οἰανδήποτε ἄλλην ἐποχὴν, ἐκφράζεται ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ ἐννοίᾳ διὰ τῆς λέξεως «ἐκμετάλλευσις». Ἡ ἐκμετάλλευσις εἶναι ἡ κεντρικὴ ἐννοια, τὴν ὁποῖαν ἀπαντῶμεν εἰς ὅλα τὰ συγγράμματα τοῦ Καρόλου Μάρξ καὶ τῶν λοιπῶν σοσιαλιστῶν· ἡ λέξις αὐτὴ διαρκῶς ἐπαναλαμβάνεται εἰς τοὺς λόγους τῶν κοινωνιολόγων, εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ εἰς τὰς διαφόρους προκηρῦξεις τῶν πολιτικῶν ταραξιῶν. Ἐν ὄνόματι τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἐν ὄνόματι τῆς καταργήσεως αὐτῆς πολεμεῖται σήμερον ἡ κεφαλαιοκρατία. Ἐπὶ τοῦ προγράμματος τῆς καταργήσεως τοῦ κεφαλαίου εἶναι θεμελιωμένον ὅλον τὸ σύστημα τῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν σημερινὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν. Εἰς ἐκ τῶν στυλοβατῶν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος γράφει εἰς ἓν σύγγραμμά του, προοριζόμενον διὰ τὰ σχολεῖα, τὰ ἐξῆς: «Τὰ παιδιά πρέπει νὰ ξεύρουν ὅτι ὁ μελλοντικὸς σκοπὸς τῶν εἶναι ἡ κατάργησις τῆς δουλείας εἰς ὅλον τὸν κόσμον». Ἄλλ' ἐν ὄνόματι τίνος πρέπει νὰ καταργηθῇ ἡ δουλεία; ἐν ὄνόματι τῆς ἐλευθέρας προσωπικότητος; ἐν ὄνόματι τῆς ἐλευθερίας; ἐν ὄνόματι τῆς ἀπολύτου ἀξίας τῆς προσωπικότητος; ἐν ὄνόματι τῆς ἀπολύτου ἀξίας τῆς ψυχῆς; Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα οὐδεμία ἀπάντησις εἶναι δυνατὴ ἐξ ἀπόψεως τῆς ὑλιστικῆς θεωρίας καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ τῶν προλεταρίων. Εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν κοσμοθεωρίαν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἡ ἐλευθερία δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν, διότι κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Μαρξισμού ἡ προσωπικότης εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου προῖον τοῦ περιβάλλοντος καὶ μία ἀπλῆ ἔκφρασις τῶν συμφερόντων, τῶν τάσεων καὶ ἐπιθυμιῶν τῆς τάξεως, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκει οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος. Ἡ λέξις ἐλευθερία λοιπὸν δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν εἰς τὴν κοσμοθεωρίαν τῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ λέξις δουλεία στερεῖται οἰασδῆποτε ἐννοίας. Ἡ ἀπόλυτος ἀξία τοῦ ἀτόμου, ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, δὲν ἀναγνωρίζονται διόλου ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν εἰρημένων θεωριῶν, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον ὅτι καμμία προσωπικότης δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον ἀντιπρόσωποι ὀρισμένων τάξεων, αἱ ὁποῖαι ἐκπροσωποῦν οἰκονομικὰς μόνον σχέσεις. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐπίσης δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ψυχὴ δὲν ὑπάρχει. Ἐν ὄνόματι λοιπὸν τίνος οἱ Μαρξισταὶ καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῶν κομμουνιστῶν καὶ σοσιαλιστῶν διαμαρτύρονται κατὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως; Ἐξ ἀπόψεως τῶν ἀθῶων καὶ τῶν παραδεχομένων τὸ αἰώνιον καὶ ἀναλλοίωτον

τῶν φυσικῶν νόμων ἢ ἐκμετάλλευσις εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη, καθὼς καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ἀνθρώπων εἰς ἰσχυροὺς καὶ ἀδυνάτους. Καὶ τώρα ἐρωτῶμεν: Διατί νὰ ὑπερασπίζωμεν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐν ὀνόματι τίνος; Πῶς ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ σκεφθῶμεν κἀν ὅτι ἔχομεν τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλωμεν τὸν σιδηροῦν νόμον τῆς αιτιότητος, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ὑπάρξεως καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν νίκην τοὺς ἰσχυροὺς; Διὰ νὰ ἐπικρινῶμεν τὴν ἐκμετάλλευσιν πρέπει προηγουμένως νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἄλλὰ τοιαύτη ἰδέα μόνον εἰς τὸν Χριστιανισμόν ὑπάρχει. Εἰς τὸν προχριστιανικὸν κόσμον, τὸν εἰδωλολατρικόν, ἡ ἰδέα αὕτη δὲν ὑπῆρχε διόλου. "Ἄν καὶ διαρκῶς οἱ σοσιαλισταὶ καὶ Μαρξισταὶ ὀμιλοῦν περὶ ἐκμεταλλεύσεως, ἐν τούτοις πούθενά καὶ οὐδέποτε μᾶς ὥρισαν ἀκριβῶς τί πρᾶγμα εἶναι ἐπὶ τέλους αὕτη ἢ ἐκμετάλλευσις. Ἡ ἀοριстіα αὕτη βεβαίως εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον των, διότι καθ' ἣν ἡμέραν ἀπεφάσιζον νὰ ὀρίσουν αὐτὸ τὸ φοβερόν πρᾶγμα, θὰ κατέρρεεν ὅλη ἢ κοσμοθεωρία των καὶ ὁ σοσιαλισμός των. Τὸν φιλοσοφικὸν ὅμως ὀρισμὸν τοῦ πράγματος ἔδωκε πρὸ πολλοῦ ὁ Κάντιος. «Μεταχειρίζου τὸν ἄνθρωπον—λέγει ὁ μέγας φιλόσοφος—κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι διὰ σέ ὄχι μόνον μέσον ἀλλὰ καὶ σκοπός». Πρὸ τοῦ Καντίου δὲ ὁ Χριστιανισμὸς ἐδίδαξε τὸν κόσμον ὅτι ἡ προσωπικότης ἐκάστου ἀτόμου ἔχει ἀνεκτίμητον ἀξίαν καὶ ὅτι ἡ παραγνώρισις τῆς ἀληθείας αὐτῆς εἶναι ἐκμετάλλευσις. Διὰ νὰ ὀμιλῇ τις περὶ ἐκμεταλλεύσεως πρέπει προηγουμένως νὰ ἔχη ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀξίας τῆς προσωπικότητος, καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Τὰς ἰδέας ὅμως αὐτὰς ὁ ἄθρησκος σοσιαλισμὸς δὲν ἔχει καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ συζητῇ περὶ ἐκμεταλλεύσεως. Ἐκεῖνο ποῦ ἔχει νὰ κάμῃ ὁ ἄθρησκος σοσιαλιστής, εἶναι νὰ συλλογίζεται ὡς ἐξῆς: Οἱ ἄστοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ ἐνίκησαν εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, ἐκεῖνοι ποῦ ἄρπαξαν, ἐδημιούργησαν καὶ ἐπενόησαν τὰ ὄργανα τῆς παραγωγῆς. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πλέον ἰσχυροὶ καὶ οἱ πλέον φρόνιμοι ἀντιπρόσωποι τῆς φυλῆς, κατὰ συνέπειαν, συμφώνως πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς ἐπιλογῆς, εἰς αὐτοὺς ὀφείλου νὰ ὑποταγοῦν οἱ βλάκες, οἱ ἀδύνατοι καὶ οἱ ἀνίκανοι.

Ποῖος τότε σοσιαλιστής ἢ κομμουνιστής θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντεῖπῃ εἰς ὅλα αὐτά; Βεβαίως κανεὶς. Ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι παραδέχονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον ζῶον καὶ μόνον σῶμα, ἀλλ' ὅτι ἔχει καὶ ψυχὴν, ὅτι εἶναι προσωπικότης, ὅτι εἶναι πλησίον καὶ ἀδελφός, τὸν ὁποῖον καθῆκον ἔχομεν νὰ ἀγαπῶμεν, ἐκεῖνοι ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ φέρουν ἀντιρρήσεις κατὰ τῶν φυσικῶν νόμων, ἐν ὀνόματι τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἐκμεταλλεύεται τὸν ἄλλον ἄνθρωπον. Νὰ διαμαρτύρωνται λοιπὸν δύνανται μόνον οἱ χριστιανοί. Μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνιολόγων καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ἡ θρησκεία ὑποβοηθεῖ τὴν ἐκμετάλλευσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑποστηρίζει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς χωρὶς ἄλλο θεμελιώνει τὴν κεφαλαιοκρατίαν. Τὸ ἴδιον δὲ πρᾶγμα κηρύττει χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἐντροπὴν καὶ ὁ στρατευόμενος σοσιαλισμὸς τῶν προλεταρίων. Καὶ ὅμως εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ ὑπενθυμίσωμεν

εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τὰ πασιγνωστα ρητὰ τοῦ Εὐαγγελίου «δυσκόλως εἰσελεύσονται πλούσιοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» καὶ «εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ραφίδος εἰσελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν» διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ σιωπήσουν. Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ἔχει ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν· πρώτην φορὰν τὸ ἔθεσαν οὐχὶ βεβαίως οἱ σοσιαλισταί, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Ὁ λόγος τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι, ὅτι μόνον ἡ θρησκεία ἠδύνατο νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα αὐτό, διότι αὐτὴ κάμνει πρώτην φορὰν λόγον περὶ καλοῦ καὶ κακοῦ, περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας. Ἡ Π.Δ. ἐξετάζει τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος καὶ κηρύττει ἀμειλικτον πόλεμον κατὰ τῶν καταπιεζόντων τοὺς συνανθρώπους των, ἀπειλοῦσα αὐτοὺς δι' ἐκδικήσεως καὶ καταστροφῆς. «Ἐπειδὴ οἱ πλούσιοι ἐρράπιζον τοὺς πτωχοὺς —λέγει ὁ προφήτης Ἀμώς— καὶ ἔπαιρνον ἀπ' αὐτοὺς δῶρα ἐκλεκτά, διὰ τοῦτο δὲν θὰ κατοικήσουν εἰς τὰς οἰκίας τὰς ὁποίας ἔκτισαν με πελεκητοὺς λίθους οὔτε θὰ πίνουν οἶνον ἀπὸ τοὺς ὠραίους ἀμπελῶνας τοὺς ὁποίους ἐφύτευσαν». Εἰς τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν διὰ πικροτάτων ἐκφράσεων καυτηριάζονται οἱ ἐκμεταλλεῦται καὶ οἱ ἄρπαγες καὶ διακηρύττεται με ἔμφασιν ἡ ἀξία τῶν πτωχῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἡ βασιλεία τοῦ Μεσσίου κατὰ τὴν Π.Δ. εἶναι βασιλεία τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτὴν ὁ ἰδεώδης βασιλεὺς Μεσσίας θὰ ἐλέησῃ καὶ θὰ σώσῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ θὰ τιμωρήσῃ ἀμειλικτικῶς πάντα ἄδικον καὶ καταπιεστὴν καὶ ὑπερήφανον. Οἱ ἀφελεῖς ἄθεοι μᾶς σερβίρουν ἀπὸ τὸν Μάρξ ὅλας τὰς ἠθικὰς ἀρχάς, ὡς δῆθεν γεννηθεῖσας ὑπὸ τῆς σοφῆς κεφαλῆς του, ἐνῶ ἀπλούστατα εἶναι διδασκαλία τῆς Π.Δ. Μόνον ὁ ἀντισημιτισμὸς τοῦ Ἑβραίου Μάρξ καὶ ἡ ἄρνησις τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του καὶ ὅλων τῶν ἄλλων θρησκευτῶν τὸν ἠμπόδισαν νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀληθῆ πηγὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἠρύσθη τοὺς ἠθικοὺς αὐτοῦ ἐλέγχους. Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἰς τὸν ἀθεϊσμὸν καὶ τὸν ὕλισμὸν ἡ ἠθικὴ ἀμέσως διαστρεβλοῦται, ἡ δικαιοσύνη ἐξαφανίζεται καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς καταλαμβάνουν τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν συναντᾷ κανεὶς εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Προφητῶν. Ἐκεῖ ἔχομεν βαθύτατον τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης καὶ σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ τί σημαίνει κρίσις καὶ δίκαιον. Ἐν παράδειγμα εἶναι ἀρκετὸν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς βαθείας διαφορᾶς, ἡ ὁποία ὑπάρχει μετὰ τῶν ἀθέων σοσιαλιστῶν καὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ Π.Δ. ὑπερασπίζει τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς καταπιεζομένους καὶ ἀπαιτεῖ δι' αὐτοὺς δικαιοσύνην, ἀλλὰ ταυτοχρόνως συμβουλεύει νὰ μὴ φαινόμεθα εὐνοϊκοὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅταν ζητοῦν ἄδικα πράγματα. Ὅλα αὐτὰ δὲν ὁμοιάζουν διόλου πρὸς τὰ σημερινὰ δικαστήρια τῶν κομμουνιστῶν οἱ δικασταὶ τῶν ὁποίων ἔχουν διαταγὴν πάντοτε νὰ ἐκδίδουν ἀποφάσεις πρὸς ὄφελος τῶν πτωχῶν καὶ τῶν προλεταρίων. Ἡ θρησκεία, λοιπόν, τῆς Π.Δ., ὡς σκοπὸν αὐτῆς θέτει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην ἀνεξαιρέτως δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ οἱ σοσιαλισταὶ καὶ οἱ κομμουνισταὶ διαστρέφουν τὰς ἰδέας αὐτάς καὶ κηρύττουν ὡς μοναδικὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς των τὸ

ταξικὸν συμφέρον τῶν προλεταρίων καὶ τὴν γενικὴν ἐξολόθρευσιν τῶν ἀντιπάλων των. Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὅλαι αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Π.Δ., αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν προστασίαν τῶν πτωχῶν, φυλάττονται πλήρως, ἀλλὰ λαμβάνουν περισσότερον βάθος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ιδέας τῆς συναδελφώσεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ υἰοθετήσεως τῶν ἀνθρώπων. Μακάριοι οἱ πτωχοί, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον. Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Φυλάττεσθε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας «ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἢ ζωῇ αὐτοῦ ἔστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ». «Ὅλα αὐτὰ βεβαίως εἶναι ἀδύνατον νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν δικαιολογίαν τῆς κεφαλαιοκρατίας καὶ τοῦ ἀστικῆς καθεστῶτος. Ἀπ' ἐναντίας εἰς τὸ Εὐαγγέλιον συναντῶμεν τοιαύτην ριζικὴν ἄρνησιν τοῦ πνεύματος τοῦ ἀστικῆς καθεστῶτος καὶ τῶν θεμελιωδῶν ψυχολογικῶν βάσεων τῆς κεφαλαιοκρατίας, ὥστε καταλαμβανόμεθα ἀπὸ φόβον καὶ ἐκπληξιν. «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν...». Ἡ κεφαλαιοκρατία εἶναι πρὸ παντὸς λατρεία τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων (διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ζητοῦν οἱ εἰδωλόλατρες δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου τούτου), τὴν λατρείαν δ' αὐτὴν ὁ Κάρλαϊλ ὠνόμασε μαμμωνισμὸν. Μαμμωνισμὸς δὲ εἶναι ἡ ἀνακλήρυξις τοῦ χορτασμοῦ, τῆς ὑλικῆς ἐξασφαλίσεως καὶ τῆς ἀποκτήσεως πλούτου ὡς ἀνωτάτων καὶ ὑψίστων ἀξιών. Ἡ πλουτομανία εἶναι ἰδιαιτέρα ψυχικὴ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ αὕτη μαστίζει περισσότερον τοὺς συγχρόνους μας. Ὁ Χριστὸς παριστάνει τὴν πλουτομανίαν αὐτὴν εἰς τὴν γνωστὴν παραβολὴν τοῦ ἄφρονος πλουσίου, ὅστις ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔθεσε τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο: «Ψυχὴ ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ· φάγε, πίε, εὐφραίνου». Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἡ ἄρνησις τῆς κεφαλαιοκρατίας καὶ τοῦ πνεύματος τῆς πλουτομανίας εἶναι βεβαίως ριζικωτέρα ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς τὸν κομμουνισμὸν καὶ τὸν σοσιαλισμὸν. Εἰς τὸν Μαρξισμὸν ἡ κεφαλαιοκρατία δὲν ἀποκηρύττεται, ἀπ' ἐναντίας διαφυλάττεται ἀκεραία, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι μέλη αὐτῆς εἶναι μόνον οἱ κομμουνισταί, οἱ ὁποῖοι ληστεύουν τοὺς πλουσίους διὰ νὰ γίνουν αὐτοὶ ἄρχοντες καὶ κεφαλαιοῦχοι. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν θὰ ὑπάρχη καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ ἴδιος μαμμωνισμὸς, δηλαδὴ ἡ αὐτὴ λατρεία τῆς ὕλης καὶ ἡ μοναδικὴ φροντίς τί νὰ φάγουν καὶ τί νὰ πίνουν, δηλαδὴ ἡ ἴδια χυδαιότης τοῦ πνεύματος καὶ τὰ ἴδια φιλόπλουτα αἰσθήματα, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχουν τὴν ἔκτασιν τὴν ὁποίαν ἔχουν εἰς τὰ ἀστικὰ καθεστῶτα. Πῶς πρέπει δὲ νὰ λυθῇ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, δηλαδὴ τὸ ζήτημα τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς δώσας τὴν βᾶσιν καὶ ὑποδείξας τὸν μόνον ὁρθὸν δρόμον. «Ζητεῖτε—μᾶς λέγει—πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα, δηλαδὴ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, προστεθήσεται ὑμῖν». Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐμπεριέχεται ὅλη ἡ οὐσία τῆς λύσεως τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁφείλει ὅμως νὰ γνωρίζη κανεὶς πῶς πρέπει νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν ἠθικὴν ἰδέαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, δηλαδὴ νὰ ἐννοήσῃ τὴν χριστιανικὴν

ιδεάν τῆς δικαιοσύνης, διότι μόνον ἐξ ἀπόψεως τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης κατὰ τὴν θαυμασιωτάτην καὶ ὑψίστην διατύπωσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δυνάμεθα νὰ λύσωμεν τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα. Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα τίθεται μετὰ τοσαύτης δυνάμεως καὶ βαθύτητος, τὴν ὁποίαν ἀδύνατον νὰ εὔρη κανεῖς εἰς ἄλλην κοσμοθεωρίαν καὶ εἰς ἄλλην θρησκείαν. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἡ πτωχεία, ἡ κατάθλιψις καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ ἄλλου ἀντίκεινται πρὸς τὴν ιδεάν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συναδελφώσεως. Πῶς δὲ ἡ πρώτη χριστιανικὴ Κοινότης τῶν Ἱεροσολύμων ἠννόησε καὶ ἐφήρμοσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος καὶ πῶς ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς πενίας καὶ τοῦ πλοῦτου; Ποίαν κατεύθυνσιν ἔλαβε πρὸς εὔρεσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ; Αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων σαφῶς μᾶς ὁμιλοῦν περὶ τούτου καὶ ἡ τότε ἐξευρεθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν λύσις εἰς πᾶν ἄλλο μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ, παρὰ πρὸς δικαιολογίαν τῆς πλουτοκρατίας (Πρβλ. Πράξεις κεφ. Β', 44-46). Ὁ ἀναγινώσκων τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων νομίζει ὅτι ἡ πρώτη χριστιανικὴ Κοινότης ἐπέτυχεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκεν ὁ μέγας φιλόσοφος Πλάτων εἰς τὴν ιδεώδη Πολιτείαν του, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ πολῖται εἶναι φίλοι καὶ ἀδελφοὶ καὶ ἔχουν τὰ πάντα κοινά. Ἄξιον δὲ θαυμασμοῦ εἶναι ὅτι τὸ ιδεῶδες αὐτό, τὸ ἐφαρμοσθὲν εἰς τὴν πρώτην χριστιανικὴν Κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐφαρμοζόμενον καὶ τώρα εἰς πλείστας ὀρθοδόξους καὶ καθολικὰς Μονὰς, εἰς τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον ἦτο τελείως ἄγνωστον, διότι ἡ χριστιανικὴ κοινοκτημοσύνη ἦτο καρπὸς τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα οἰκιοθελῶς ἠρνήθησαν τὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Τοιαύτη κοινοκτημοσύνη τῆς ἀγάπης δύναται νὰ ὑφίσταται μόνον διὰ θυσιῶν, δι' αὐταπαρνήσεως καὶ ἀπαιτεῖ γιγάντιον προσπάθειαν τοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία εἰς τὸ τέλος ἐφάνη ἀνωτέρα τῶν δυνάμεων τῶν πρώτων χριστιανῶν τῶν Ἱεροσολύμων. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας τῆς γυναικὸς του εἶναι πολὺ διδακτικὸν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν. Ὁ κομμουνισμὸς λοιπὸν τῶν πρώτων χριστιανῶν διαφέρει ἀπὸ τὸν σύγχρονον κομμουνισμὸν «τῶν συντρόφων προλεταρίων» κατὰ τοῦτο, ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ οἰκιοθελῶς καὶ ἀβιάστως ἐμοιράζοντο τὰ ὑπάρχοντά των μὲ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἐνῶ οἱ σημερινοὶ κομμουνισταὶ ἀφαιροῦν διὰ τῆς βίας τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων. Ὁ Χριστιανισμὸς οὐδέποτε ἐπεδοκίμασε τὸ μῖσος τῶν πτωχῶν κατὰ τῶν πλουσίων καὶ οὐδέποτε ἐκήρυξε τὴν ληστείαν ὡς ἔργον καλὸν καὶ θεάρεστον. Ὁ κομμουνισμὸς τῆς ἀγάπης διὰ νὰ καταστῇ πραγματικότης χρειάζεται ἀγῶνα ἐκ μέρους τῆς ἐλευθέρας προσωπικότητος καὶ ἀντιτίθεται πρὸς οἰονδήποτε ἐξαναγκασμὸν καὶ πρὸς οἰονδήποτε δικτατορίαν καὶ τρομοκρατίαν. Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὅλων τῶν ἐποχῶν ἄριστα κατενόησαν τὴν σημασίαν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος τοῦ διαιροῦντος τοὺς ἀνθρώπους εἰς πλουσίους καὶ πτωχοὺς. Οἱ ἄθιοι καὶ ὑλισταὶ κομμουνισταὶ εἰς τὰς προκηρῦξεις των φωνάζουν ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις δὲν

ἐργάζεται, δὲν πρέπει καὶ νὰ τρώγῃ, νομίζοντες ὡς φαίνεται ὅτι ἡ σοφὴ κεφαλὴ των ἐγέννησεν αὐτὴν τὴν σοφὴν σκέψιν. Ἡμεῖς ὅμως ὅλοι γνωρίζομεν πολὺ καλὰ ὅτι ἡ φράσις αὐτὴ ἀνήκει εἰς τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον. Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀκμάσαντες κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ κόσμου καὶ τὴν παρακμὴν τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἔβλεπον πρὸ αὐτῶν εἰκόνα τῆς κοινωνικῆς ἀθλιότητος κατὰ πολὺ ὑπενθυμίζουσαν τὴν σημερινὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν. Καὶ τότε, ὅπως καὶ τώρα, ὑπῆρχεν ἡ αὐτὴ δίψα τοῦ πλοῦτου, ἡ αὐτὴ τάσις πρὸς τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἡ αὐτὴ ἀδιαφορία περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μέσου τοῦ πλουτισμοῦ, ἡ αὐτὴ τερατώδης πολυτέλεια καὶ ἡ συσσώρευσις κολοσσιαίων περιουσιῶν καὶ τέλος ἡ αὐτὴ ἐκμετάλλουσις τῆς παραγωγικῆς τοῦ ἐργάτου ἐργασίας, ἡ ὁποία ὅμως συνωδεύετο ὑπὸ ἀπιστεύτου περιφρονησεως πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἡ περιφρόνησις αὐτὴ τῶν χορτασμένων καὶ αἰώνιως ἀργῶν πρὸς τοὺς ἐργαζομένους εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ διὰ τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἐνώπιον λοιπὸν τοιαύτης κοινωνίας καὶ τοιοῦτου πολιτισμοῦ ὅλοι οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λαμβάνουν μετὰ μεγάλου ζήλου τὸ μέρος τῶν καταπιεζομένων καὶ ἐκμεταλλευομένων καὶ ζητοῦν τὴν ριζικὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Ἀπεχθάνονται πάντοτε τοὺς κεφαλαιούχους, χωρὶς βεβαίως νὰ ἔχουν κομμουνιστικὰς ἰδέας, ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔνοιαν τῆς λέξεως. Εἰς τὴν Διδαχὴν τῶν 12 Ἀποστόλων συναντῶμεν τὴν ἐξῆς συμβουλὴν· Νὰ ἔχῃς τὰ πάντα κοινὰ μὲ τὸν ἀδελφόν σου καὶ τίποτε νὰ μὴ θεωρῆς ἰδικόν σου, διότι ἐν τὰ αἰώνια ἔχετε κοινὰ, ποῖος λόγος ὑπάρχει τὰ πρόσκαιρα νὰ τὰ χωρίζετε εἰς ἰδικά σου καὶ ἰδικά του; Εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εὐρίσκομεν συχνὰ τὰς ἐξῆς θεμελιώδεις ἰδέας. Ἡ μεγάλη περιουσιακὴ ἀνισότης καὶ ἡ ἐκμετάλλουσις τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων εἶναι αἴσχος διὰ τὸν χριστιανόν. Ἡ ἰδιοκτησία τῆς γῆς καὶ τὸ κεφάλαιον κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι τι τὸ ἱερόν καὶ ἀναφαίρετον, ὅπως διατάσσει τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἀπεναντίας κατ' ἀρχὴν ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἀνήκουν εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς ἀπὸ κοινοῦ καὶ μόνον ἡ διαχείρισις αὐτῶν κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον δύναται ν' ἀνατεθῆ εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον. Ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ Πατέρες ἀποφαίνονται ὅτι ὁ τόκος ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου εἶναι μέγιστον ἔγκλημα, ἄρα εἶναι πρᾶγμα τελείως ἀπηγορευμένον διὰ τὸν χριστιανόν. Οὐδεμία λοιπὸν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἄρνησις αὐτῆ εἶναι τελεία ἄρνησις καὶ ὑπονόμεισις αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐθεώρουν τὴν κοινοκτημοσύνην τῶν πρώτων χριστιανῶν ὡς τὴν ἰδεώδη λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ἐν τούτοις παρεδέχοντο ὅτι μία τοιαύτη λύσις δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῆ εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ κράτος. Μόνον δι' ὀλίγους ἐκλεκτούς εἶναι αὕτη δυνατὴ, διότι μόνον ὀλίγοι δύνανται ν' ἀπαλλαγοῦν τῆς ἐμφύτου τάσεως τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν ἀποκτησὴν πλοῦτου καὶ αὐτοὶ πάλιν μόνον εἰς τὰς Μονὰς δύνανται νὰ ζοῦν καὶ ὄχι εἰς τὸν κόσμον. Εἰς ὅλας δὲ τὰς γνώμας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας περὶ πενίας καὶ πλοῦτου συναντῶμεν τὸ ἐξῆς οὐσιῶδες χαρακτηριστικόν, τὸ διακρί-

νον αὐτοὺς ἀμέσως ἀπὸ τοὺς κομμουνιστάς, ὅτι κανεὶς ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας οὐδέποτε παροτρύνει τοὺς προλεταρίους διὰ νὰ ἀφαιρέσουν βιαίως τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων οὔτε τοὺς ὠθοῦν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν κατὰληψιν τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἀναγκαστικὴ κοινοκτημοσύνη ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ συνιστᾶται μόνον ἡ κοινοκτημοσύνη ἢ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς οἰκιοθελοῦς αὐτοῦ προσπαθείας, ἐμπνεομένης ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀγάπης. Μόνον ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ὡς αἴσθημα ἐκούσιον, ἐνδόμυχον καὶ ἀνιδιοτελὲς δύναται νὰ πείσῃ τὸν χριστιανὸν νὰ μοιρασθῇ εἴτε νὰ διανείμῃ τὰ ὑλικά του ἀγαθὰ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ πάσχοντας. "Ὅλα δὲ αὐτὰ τί ἄλλο δεικνύουν παρὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀπεχθάνεται τὴν ἀναγκαστικὴν κοινοκτημοσύνην, καίτοι τὰ μέγιστα συμπαθεῖ καὶ ὑπερασπίζει τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀποκλήρους τῆς τύχης; Ὁ Νίτσε ἐθεώρει τὸν Χριστιανισμὸν ὡς θρησκείαν τῆς φτωχολογίᾳς καὶ τοῦ προλεταριάτου, ὡς θρησκείαν τῶν καταπιεζομένων τάξεων καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἤρνευτο τὸν Χριστιανισμὸν. Καὶ παράδοξον πρᾶγμα. "Ἄλλοι ἀρνοῦνται τὸν Χριστιανισμὸν, διότι δῆθεν εἶναι θρησκεία τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς καὶ ἄλλοι πάλιν τὸν περιφρονοῦν, διότι ὑπερασπίζει τοὺς ὑποδούλους, τοὺς καταπιεζομένους καὶ τοὺς ἀπόρους. Αὐταὶ αἱ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι ἀντιλήψεις φανερώουν ὅλον τὸ ψεῦδος καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι οὔτε θρησκεία τῶν προλεταρίων οὔτε θρησκεία τῶν κεφαλαιοκρατῶν καὶ ἰδοὺ διατί. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἐκτιμᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀναλόγως τῆς τάξεως εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς ἀγάπης ποῦ δεικνύει εἰς τοὺς συνανθρώπους του καὶ ἀναλόγως τῆς ἰκανότητός του πρὸς αὐτοθυσίαν. Εἰς τὸ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς τώρα ζήτημα ὁ Χριστιανισμὸς ἀδιαφορεῖ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν εἶναι φιλοχρήματοι καὶ ἀπ' ἐναντίας τοὺς ἐκτιμᾷ, ὅταν εἶναι πρόθυμοι νὰ θυσιάσουν τὴν περιουσίαν των. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ λεγομένου χριστιανικοῦ σοσιαλισμοῦ δύνανται βεβαίως νὰ μᾶς διαβεβαιώσουν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς, χωρὶς κανέναν ἐνδοιασμὸν, προτιμᾷ τὴν τάξιν τῶν πτωχῶν καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτοὺς καὶ ὑπόσχεται σωρείαν ὅλων ἀγαθῶν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν διὰ τὰς δυστυχίας, τὰς ὁποίας ὑφίστανται εἰς τὴν παροῦσαν καὶ ὅτι τοὺς πλουσίους ἀπεχθάνεται τόσον, ὥστε θεωρεῖ ἀδύνατον τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Δι' ὅλων αὐτῶν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ χριστιανικοῦ σοσιαλισμοῦ θέλουν νὰ μᾶς ἀποδείξουν ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον διδάσκει δῆθεν ὅτι οἱ πτωχοὶ εἶναι οἱ εὐνοούμενοι τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ πτωχεία τοὺς κάμνει δικαίους, ἐνῶ οἱ πλούσιοι εἶναι κατηραμένοι, διότι πᾶς πλούσιος εἶναι καὶ ἄδικος καὶ ἀμαρτωλός.

Εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν δῆθεν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου οἱ χριστιανοὶ σοσιαλισταὶ εὐρίσκουν μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἰδικὴν των διδασκαλίαν. Καὶ ἐν τούτοις, ἡ προσεκτικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει ὅτι ἡ δῆθεν ὁμοιότης μεταξὺ τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν σοσιαλιστῶν χριστιανῶν εἶναι καθαρῶς ἐπιφανειακὴ. Κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ σοσιαλισμοῦ τῶν προλεταρίων οὐδεμία

ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ σοσιαλισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς μόνον τὴν μέλλουσαν ζωὴν θεωρεῖ πραγματικὴν, τὴν δὲ παροῦσαν ἕνα ὄνειρον. Οἱ πτωχοὶ λοιπόν, ἐπειδὴ τίποτε δὲν ἔχουν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, πιστεύουν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ περὶ μελλούσης ζωῆς καὶ ἀνταποδόσεως, ἐνῶ οἱ πλούσιοι ἔχουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ θέλοντες δὲν δύνανται νὰ σωθοῦν, διότι ὁ πλοῦτος τοὺς ἐμποδίζει. Ὁ σοσιαλισμὸς ὅμως τῶν προλεταρίων, μόνον αὐτὸν τὸν κόσμον γνωρίζει καὶ αὐτὸν παραδέχεται καὶ κανένα ἄλλον. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ περὶ μελλούσης ζωῆς εἶναι κατὰ τὸν σοσιαλισμὸν τῶν προλεταρίων μυθεύματα γερόντων. Ὑπάρχει μόνον ἕνας κόσμος, αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν. Εἰς αὐτὸν οἱ πλούσιοι εἶναι προνομιοῦχοι καὶ εὐτυχεῖς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἐνῶ οἱ πτωχοὶ εἶναι πάντοτε καὶ παντοῦ ἀξιολύπητοι. Τί νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς ὅλα αὐτά; Μὰ τί ἄλλο παρὰ τοῦτο, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ τῶν προλεταρίων θέλουν νὰ μᾶς κάμουν τὸν ἔξυπνον καὶ τὸν σοφὸν καὶ πίπτουν εἰς φρικτὰ λάθη. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος μᾶς λέγουν ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι δύναμις καὶ τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον διὰ νὰ κυριαρχήσῃ κανεὶς ἐπὶ τῆς κοινωνίας καὶ ὅτι ἕνεκα τοῦ πλοῦτου φθονεῖται καὶ καταδιώκεται ὁ πλούσιος ἀπὸ τοὺς μὴ ἔχοντας, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ μέρος μᾶς διαβεβαιώνουν, ὅτι ὁ πλούσιος ἔχει πάντοτε ἄδικον καὶ αἰωνίως τὸν ἐπιβαρύνει ἢ κατάρρα, διότι ζῆ ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὸν ἰδρώτα τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἐργατῶν. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἐντελῶς ξένος πρὸς ὅλους αὐτοὺς τοὺς παραλογισμοὺς. Διδάσκει ἀπλῶς, ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι μέγα βᾶρος καὶ εἶναι πολὺ σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὸν ἔχοντα αὐτὸν διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, με αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ πλούσιος ἔχει πάντοτε ἄδικον καὶ ὅτι καταδικάζεται μόνον καὶ μόνον διότι εἶναι πλούσιος. Κατακρίνεται ὁ πλούσιος ὄχι διότι ἔχει περιουσίαν, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀντιλήψεις τὰς ὁποίας ἔχει περὶ περιουσίας. Κατακρίνεται διὰ τὴν μανίαν, ὅπως ἀποκτήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα· ὄχι διότι ἔχει αὐτὰ ἢ ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ψυχικὴν του κατάστασιν καὶ τὴν ἀντιπαθητικὴν ἐκείνην συμπεριφορὰν του πρὸς τὸν πλησίον του καὶ διὰ τὴν κατὰπτωσιν τῆς ψυχικῆς του καταστάσεως. Καὶ νὰ τί εἶναι τὸ ἀξιοπεριεργον· ἡ ἰδία ψυχικὴ κατάστασις καὶ ἡ αὐτὴ σχέσις πρὸς τὸν πλησίον, διὰ τὰ ὁποῖα κατακρίνεται ὁ πλούσιος, δύναται θαυμάσια νὰ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸν πτωχόν, διότι καὶ αὐτὸς δυνατὸν νὰ καίεται ἀπὸ τὴν δίψαν τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἀποκτήσεως καὶ αὐτὸς νὰ ἐπιθυμῇ ν' ἀρπάξῃ καὶ νὰ κλέψῃ τὰ ξένα πράγματα καὶ αὐτὸς δυνατὸν νὰ φθονῇ τοὺς ἔχοντας. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ πτωχὸς ἂν καὶ πτωχὸς διόλου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνώτερος τοῦ πλουτοῦ κατὰ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα μπορεῖ νὰ εἶναι ψυχικῶς ἀπείρως κατώτερος. Τὸ σημερινὸν προλεταριάτον τῆς Ρωσίας π.χ. εὐρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τοιαύτην κατάστασιν, διότι κατελήφθη ὑπὸ τῆς ἀντιχρίστου ἐπιθυμίας νὰ χωρίσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τάξεις, νὰ πολεμῇ τοὺς συνανθρώπους του τοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς τὴν τάξιν του, νὰ τοὺς μισῇ καὶ διὰ παντὸς μέσου νὰ ζητῇ τὴν

καταστροφὴν των. Ὁ Χριστιανισμὸς κατακρίνει τὴν βίαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν, ὄχι μόνον ὅταν ἐκτελεστοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὰς σκεφθῆ ἀπλῶς. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ γεγονός ἐστὶν ὅτι ὁ πτωχὸς ὅ,τι καὶ ἂν σκεφθῆ μένει πάντοτε πτωχὸς καὶ ὅτι ἡ δίψα τῆς ἀποκτήσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ξένων πραγμάτων δὲν ἐξωτερικεύονται ποτέ, ἀλλὰ μένου ἐντὸς ὡς μία ἀπλῆ σκέψις, ὡς μία ψιλὴ ἐπιθυμία καὶ ἀνεκπλήρωτος πόθος καὶ οὐχὶ πραγματικότης, τίποτε δὲν ἀλλάσσει ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως. Ἀρκεῖ ὅτι ἐπεθύμησε τὰ ξένα, ἀρκεῖ ὅτι ἐσκέφθη νὰ βλάβῃ τοὺς ἔχοντας διὰ νὰ θεωρηθῆ αὐτὴ του ἡ κακὴ σκέψις καὶ ἡ ἐπιθυμία ὡς μέγιστον ἀμάρτημα. Τοιοῦτος πτωχὸς δὲν εἶναι πλέον πτωχὸς «τῷ πνεύματι», ἀλλὰ πλούσιος, φθονερός καὶ ἐκμεταλλευτῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς, ὅταν μετῶ τὴν πνευματικὴν πτωχείαν καὶ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ποσότητα τῆς περιουσίας, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀπόκτησις γίνεται. Ὁ ἄφρων πλούσιος τῆς παραβολῆς τοῦ Εὐαγγελίου κατακρίνεται, ὄχι ἀπλῶς διότι ἐμάζευε τόσα καὶ τόσα ἀγαθὰ, ἀλλὰ διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμάζευεν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν ἑαυτόν του («ψυχὴ ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· φάγε, πίε, εὐφραίνου»). Κατακρίνεται λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐχὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἡ λατρεία τῆς ὕλης καὶ ἡ ὑποδούλωσις τῆς ψυχῆς εἰς τὰς ὑλικὰς ἀξίας. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ ὁ Χριστὸς συμβουλεύει τοὺς ὁπαδούς του νὰ ἐργάζωνται μὲν διὰ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ νὰ μὴ μεριμνῶσι· δηλαδὴ νὰ μὴ ἐξοδεύουν ὅλας τὰς πνευματικὰς τῶν δυνάμεις διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν, ὅπως ἔπραττον οἱ ἄνθρωποι τῆς ὕλης, οἱ εἰδωλόατραι. Ἐνα μιλιέμ π.χ. ἐνὸς ἐπαίτου, ὅστις ἔχει μόνον αὐτὸ καὶ τίποτε ἄλλο, μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ καὶ ὡς βασιλικὴ δωρεά, ἐὰν δοθῆ ὑπ' αὐτοῦ μὲ ὅλην τὴν ψυχικὴν του διάθεσιν, ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῆ καὶ ὡς ἀπόδειξις φοβερᾶς φιλαργυρίας καὶ φιλοπλουτίας, ἐὰν τρέμη μὴ τὸ χάσῃ ἢ λυπεῖται νὰ τὸ δώσῃ. Ἀσφαλῶς δὲ ὁ πτωχὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ «πτωχὸς τῷ πνεύματι» εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ὑπεσχέθη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἀπ' ἐναντίας αὐτὸς εἶναι πλούσιος—ἔστω καὶ κατὰ φαντασίαν—καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἶναι δι' αὐτὸν πρᾶγμα δυσκολώτατον. Ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ, ὅταν ἐξετάζῃ τὸ πρόβλημα τοῦ πλούτου καὶ τῆς πτωχείας, εἶναι ἡ ψυχικὴ διάθεσις τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὰ πράγματα καὶ ἡ ἰδέα τὴν ὁποίαν ἔχει περὶ τῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας του. Ὑπάρχει ψυχικὴ διάθεσις ἐμποδίζουσα τὴν εἴσοδον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι ἀκριβῶς ἡ διάθεσις αὐτὴ ἐμποδίζει τὴν πραγματοποίησιν τῆς συναδελφώσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς συσσωματώσεως αὐτῶν διὰ τῆς ἀγάπης. Ἡ διάθεσις αὐτὴ εἶναι ἕνα ἀναποδογύρισμα τῆς τάξεως τῶν ἀξιῶν. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζει ὅτι τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα περιληπτικῶς ὀνομάζει ἄρτον ἡμῶν ἐπιούσιον, εἶναι ἀξίαι, διότι δι' αὐτῶν καὶ οἱ ἴδιοι συντηρούμεθα καὶ μπορούμεν νὰ κάμνωμεν καλὸν καὶ

νά ἐκδηλώνωμεν τὴν ἀγάπην μας πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἐν τούτοις ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶναι ἀγαθὰ ὑποδεέστερα ἄλλων ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἔλεγεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν πειράζοντα αὐτὸν διάβολον ὅτι «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνον ζήσεται ἄνθρωπος». Τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ τείνη πρὸς τὰ ἄνω πρὸς εὐρεσιν τῶν ἀνωτέρων ἀξιών τῆς δικαιοσύνης δηλαδὴ τῆς συναδελφώσεως καὶ τῆς συσσωματώσεως τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἀγάπης. Τότε καὶ μόνον τότε τὰ ὑλ' καὶ ἀγαθὰ ἀποκτοῦν ἀξίαν ὡς μέσον καὶ τότε μόνον δικαιολογεῖται πλήρως ἡ ἀπόκτησις αὐτῶν. «Ζητεῖτε — λέγει τὸ Εὐαγγέλιον — τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα (δηλαδὴ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ) προστεθήσεται ὑμῖν». Τὸ μέγα θαῦμα τοῦ χορτασμοῦ πέντε χιλιάδων ἀνθρώπων διὰ πέντε μόνον ἄρτων εἶναι συμβολικὴ ἔκφρασις τῆς βαθυτάτης ιδέας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Συμφώνως πρὸς τὴν ιδέαν αὐτὴν τὸ πρόβλημα τοῦ χορτασμοῦ καὶ τῆς διανομῆς εἶναι ἄλυτα, ἐφ' ὅσον αἱ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων εἶναι τοιαῦται, ὥστε ὅλα τῶν αἰ ψυχικαὶ δυνάμεις εἰς τοῦτο μόνον τείνουν πῶς ν' ἀποκτήσουν καὶ πῶς νὰ μοιραθοῦν τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Ἀλλὰ μὲ τοιαύτας διαθέσεις εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ λησμονήσουν τελείως τὸ «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνον ζήσεται ἄνθρωπος» καὶ τὸ ἄλλο τὸ διαβεβαιοῦν ὅτι ἀπείρως ἀνωτέρα ὄλων τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὅταν ὁ Χριστὸς ὁμιλῇ περὶ πλοῦτου καὶ πενίας, ἔχει ὑπ' ὄψει πρὸ παντὸς τὰς ψυχικὰς διαθέσεις τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Ὅλοι οἱ πτωχοὶ δὲν εἶναι καὶ πτωχοὶ τῷ πνεύματι καὶ ἡ αἰωνία μακαριότης δὲν προορίζεται δι' ὅλους ἀνεξαίρετως τοὺς πτωχοὺς. Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς πτωχὸς τῷ πνεύματι, δηλαδὴ πνευματικῶς ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν δίψαν τοῦ πλοῦτου, εἶναι πολὺ δύσκολον, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀκόμη δυσκολώτερον διὰ τοὺς φορτωμένους ἀπὸ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ περιστοιχιζομένους ἀπὸ ἕνα σωρὸν πειρασμῶν. Τοιοῦτοι πλούσιοι ὁμοιάζουν πραγματικῶς μὲ κάμηλον φορτωμένην, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν μικροσκοπικὴν τρύπαν τῆς βελόνης. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐκφράζει μὲ καταπληκτικὴν δύναμιν τὴν βαθεῖαν ἀποστροφὴν τοῦ πρὸς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑποδούλωσιν εἰς τὴν ὕλην καὶ οἰκτεῖρει αὐτὴν τὴν τρέλλαν τῆς διαρκοῦς αὐτοῦ προβλεπτικότητος καὶ τῆς διαρκοῦς βιωτικῆς του μερίμνης, ἐνῶ καθημερινῶς ἔμπροσθέν του ἴσταται ὁ θάνατος καὶ ἡ ἐκμηδένισις. Καὶ ἀπ' ἐναντίας ἐπαινεῖ καὶ ἐπιδοκιμάζει τὴν σοφὴν ἐκείνην κουφόνοιαν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐκείνην περιφρόνησιν πρὸς τὰ ὑλικά πράγματα καὶ τὰς βιωτικὰς μερίμνας. Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον.

Βεβαίως εἰς τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς δὲν ὑπάρχει κανὲν οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν πρόγραμμα καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἄριστα γνωρίζει ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν ὅπως τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅτι ἔχουν ἀνάγκην καὶ νὰ σπεύρουν καὶ νὰ θερίσουν καὶ νὰ γεμίσουν τὰς ἀποθήκας. Ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίζει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἐγκρίνει, ἀλλὰ θέλει νὰ ὑποδείξῃ μὲ ποίαν ψυ-

χικὴν διάθεσιν καὶ μὲ ποίαν σχέσιν πρὸς τὰ ὑλικά ἀντικείμενα καὶ τὰς διαφόρους ὑλικὰς ἀξίας μπορεῖ ἡ ζωὴ νὰ καταστῇ εὐκολος, ὠραία καὶ αἰσιόδοξος, ὁπότε καὶ ἡ ψυχὴ θ' ἀνοίξῃ ὅπως τὰ ἄνθη, θὰ σκιρτᾷ ἀπὸ χαρὰν καὶ ξένοιαστη θὰ πετᾷ εἰς τὰ πνευματικά ὕψη ὅπως τὰ πτηνὰ εἰς τὸν ἀέρα. Μὲ τοιαύτην ψυχικὴν διάθεσιν μπορεῖ κανεὶς καὶ νὰ σπεῖρῃ καὶ νὰ θερίσῃ καὶ νὰ γεμίσῃ τὰς ἀποθήκας του. Τότε πραγματικῶς θὰ εἶναι ἀνώτερος ἄνθρωπος καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι πτωχός, χωρὶς νὰ ὑποφέρῃ διὰ τὴν πτωχείαν του καὶ νὰ εἶναι ἐπίσης πλούσιος, ἔστω καὶ ἂν μοιράσῃ τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἡ τοιαύτη ψυχικὴ κατάστασις εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ ἰδιοτελεῖς καὶ οἱ ἀπληστοί. Ὁ Χριστιανισμὸς φρονεῖ ὅτι, ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, οἱ πτωχοὶ εἶναι περισσότερον ἱκανοὶ δι' ἓνα τοιοῦτον ψυχικὸν ἵπποτισμὸν καὶ δι' αὐτοὺς εἶναι εὐκολωτέρα ἢ ἀντιπλουτοκρατικὴ διάθεσις. Μεταξὺ τῶν πλουσίων τοιαύτη ψυχολογικὴ διάθεσις εἶναι ἓνα ἐξαιρετικὸν φαινόμενον καὶ μέγας ἠρωϊσμὸς. Βεβαίως μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶναι πλούσιος καὶ ταυτοχρόνως πτωχὸς τῷ πνεύματι, ἀλλ' ὁ τοιοῦτος πλούσιος θὰ διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν του πρὸς ὄφελος τοῦ πλησίον καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν καὶ τοιοῦτοι πλούσιοι, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Διὰ τὸν Χριστιανισμὸν λοιπὸν τὸ πρόβλημα τοῦ πλούτου καὶ τῆς πενίας εἶναι πρὸ παντὸς ζήτημα ἠθικοθρησκευτικόν, εἶναι ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς κατευθύνσεως τῆς ψυχῆς. Εἶναι ζήτημα καθαρῶς ἐσωτερικόν καὶ ψυχολογικόν, εἶναι ζήτημα τῆς καρδίας, ὅπως λέγει τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ Χριστιανισμὸς γενικῶς ὄλα τὰ ζητήματα λύει διὰ τῆς διεισδύσεως εἰς τὸ ἐσωτερικόν μας ἐγώ, διὰ τῆς ἐρεύνης τῆς καρδίας μας καὶ ὄχι διὰ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐπιπολαίου παρατηρήσεως. Ἡ τοιαύτη ἐξέτασις καὶ κρίσις εἶναι βεβαίως ἀλάνθιαστοι, διότι εἶναι φανερόν, ὅτι ὅπου εὐρίσκεται ὁ θησαυρὸς ἡμῶν, ἐκεῖ εὐρίσκεται καὶ ἡ καρδιά μας. Ἐὰν λοιπὸν νομίζωμεν ὅτι τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ εἶναι τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας εἶναι νὰ θησαυρίζωμεν διὰ νὰ τρώγωμεν, νὰ πίνωμεν καὶ νὰ ἱκανοποιῶμεν ὄλας τὰς ταπεινάς μας ὀρέξεις, τότε βεβαίως δὲν κάμνωμεν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἀνατρέπωμεν τὴν κλίμακα τῶν ἀξιῶν καὶ τὰ σχετικῶς καλὰ νὰ τὰ κάμνωμεν ἀπολύτως καλὰ, τὰ δὲ πραγματικῶς καλὰ νὰ τὰ θεωρῶμεν ὡς ἔχοντα εἴτε ἐλαχίστην εἴτε καμμίαν ἀξίαν. Ἡ τελεία κατανάλωσις τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων εἰς τὰς διαφόρους φροντίδας περὶ τοῦ πῶς νὰ φάγωμεν, νὰ πίνωμεν καὶ νὰ ἐνδυθῶμεν εἶναι πνευματικὸν σκότος, εἰδωλοατρεία, μὲ ἄλλους λόγους θανάσιμον ἀμάρτημα. Ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη καὶ προσήλωσις εἰς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ διαστρέφει τελείως τὴν ψυχὴν καὶ τότε τὰ χρήματα καὶ τὰ ἄλλα ὑλικά ἀντικείμενα καθίστανται δι' ἡμᾶς πλέον πολύτιμα παρὰ οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι. Ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἰδιοτέλεια σβύνουν τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν θέσιν τῆς ἀγάπης τὴν καταλαμβάνει τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος. Ἐκ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ Χριστιανισμὸς ἐξετάζει τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα τῆς πτωχείας καὶ τοῦ πλούτου. Διὰ τὸν Χριστιανισμὸν τὸ πρόβλημα

αὐτὸ εἶναι πρόβλημα ψυχολογικόν, διότι πρόκειται περὶ τῆς ψυχικῆς τοῦ ἀνθρώπου διαθέσεως καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀξιών, δηλαδή περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πλησίον καὶ τὸν ὑλικὸν κόσμον. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ κόσμος κεῖται ἐν τῷ πονηρῷ, ἡ τάξις τῶν ἀξιών ἔχει διαστραφῆ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ μία τοιαύτη διαστροφή εἶναι καὶ ἡ λατρεία τῆς ὕλης, ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις. Αὕτη ἡ διαστροφή ἀκριβῶς θέτει ἐνώπιόν μας ὁλόκληρον τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα. Αὐτὸς ὁ ὅρος «οἰκονομικὸς ὑλισμὸς» σημαίνει φανερά αὐτὴν τὴν διαστροφήν τῶν ἀξιών. Ὁ Χριστιανισμὸς πρὸ παντὸς ἐπανορθώνει τὴν θείαν ἱεραρχίαν τῶν ἀξιών καὶ μᾶς διδάσκει περὶ τῶν ἀνωτέρων καὶ πολυτιμοτέρων θησαυρῶν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ μᾶς συμβουλεύει νὰ δώσωμεν ὅλην τὴν ψυχὴν μας. Ὅταν δὲ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐγκαθιδρυθῆ ἐντὸς μας τότε ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτῆς θ' ἀνασυστήσωμεν τὸ πραγματικὸν ἰδεῶδες τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης τοῦ κάλλους καὶ τῆς σοφίας καὶ τότε θὰ εἴμεθα πολῖται νέου οὐρανοῦ καὶ νέας γῆς. Ἀλλὰ τότε ἐπίσης θὰ δυνηθῶμεν νὰ δημιουργήσωμεν καὶ κάτι τι διὰ τὸν μικρὸν μας πλανήτην, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχῃ διαρκῆ ἀξίαν. Ἡ πνευματικὴ προσπάθεια πρὸς ἀναζήτησιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ὡς θησαυροῦ ἀνωτάτης ἀξίας, ὀφείλει νὰ κατευθύνῃ ὅλας μας τὰς πνευματικὰς σχέσεις πρὸς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, («δηλαδή τὸν ἐπιούσιον ἄρτον»), τὴν οἰκιακὴν μας οἰκονομίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἀπλῶς ἓνα μέσον πρὸς συντήρησιν μας καὶ πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν πλησίον, τὴν κοινωνίαν καὶ ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς μας τοὺς ἀποτελοῦντας μαζί μας τὸ ἐνιαῖον σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Μόνον μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ Χριστιανισμὸς θέτει καὶ λύει τὸ ζήτημα τῆς ἀξίας τοῦ πλούτου καὶ τὸ ζήτημα τῆς πτωχείας καὶ καθορίζει τὴν σημασίαν τῆς ἀγάπης διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ συσσωμάτωσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἀμαρτία κατὰ τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι ἡ προτίμησις τοῦ κατωτέρου ἀντὶ τοῦ ἀνωτέρου· ἡ προτίμησις π.χ. τῆς ζωῆδος ἡδονῆς, τοῦ χορτασμοῦ καὶ τῆς ἀπολαύσεως καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν πνευματικῶν ἀγώνων, τῶν ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐπιβαλλομένων. Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ἐκφράζει τὴν τραγικότητα ἀκριβῶς τῆς τοιαύτης διαστροφῆς τῶν ἀξιών. Βεβαίως τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ εἶναι κάποια ἀξία, ἀλλ' ἡ καθαρῶς οἰκονομικὴ αὕτη ἀξία εἶναι ἀπείρως κατώτερα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀξίαν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐργάτου. Καὶ ὅμως ἡ ἀξία τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐργάτου ὑποτιμᾶται καὶ θυσιάζεται πρὸς ὄφελος τῆς κατωτέρας ἀξίας, δηλαδή τοῦ κέρδους τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ξεύρωμεν τί εἶναι ἀνώτερον καὶ κατώτερον ὑπὸ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἔννοιαν, διὰ νὰ μπορούμεν ὀρθῶς νὰ κρίνωμεν. Ἐκάστη δ' ἐκτίμησις ἐξ ἀπόψεως τῆς μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας τελειότητος εἶναι ἀναφορὰ πρὸς τὴν ἀπόλυτον τελειότητα, ἣτις εἶναι ὁ Θεός. Χάρις εἰς τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ κρίνειν ὁ Χριστιανισμὸς πολὺ ὀρθῶς ἀρχίζει τὴν λύσιν ὅλων τῶν ζητημάτων τῶν συνδεομένων μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀξίας ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης καὶ τε-

λειοτάτης ἀξίας, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὅλα δὲ τότε τὰ ζητήματα μέχρι καὶ τῶν τελευταίων λυεῖ, ἀφοῦ προηγουμένως ὀρίσῃ ποία εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἀξία καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς αὐτὴν ὅλαι αἱ ἄλλαι κατώτεραι ἀξίαι. Ἀνωτάτη ἀξία εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔχει ἐντὸς τῆς ὁλόκληρον ἱεραρχίαν θείων ἀξιῶν, ἀποκαλυφθεισῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Τὸ μέγα χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ὅτι ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐσωτερικὴν πνευματικὴν μεταβολὴν καὶ στροφὴν τῆς ψυχῆς του ὁλοκλήρου πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἀξίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς διαβεβαιώνει ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐντὸς μας. Τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν μεταβολὴν τοῦ ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ κανεὶς νόμος, κανὲν διάταγμα, κανὲν ἐξωτερικὸν θαῦμα καὶ καμμία ἀρχή, ἐὰν μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μας δὲν ἐνθρονισθῇ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τὸ κοινωνικὸν ζήτημα θὰ παραμείνῃ ἄλυτον εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἄπαντα, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀλλάξῃ νοῦν καὶ αἰσθήματα, ἐὰν δὲν ὑποστῇ μεταμόρφωσιν τῆς καρδίας. Ὁ πλοῦτος εἶναι μία ἰδιαιτέρα πνευματικὴ κατάστασις. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει πλεονεξία καὶ ἡ δίψα τῆς ἀποκτήσεως, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει φθόνος καὶ μῖσος, οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νὰ γίνουν κοινωνικὰ ὄντα, δὲν μποροῦν νὰ συσσωματωθοῦν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ν' ἀποτελέσουν ἐν ἀδιάσπαστον σύνολον. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ ἔχουν τὰς ἰδίας σκέψεις, τὰ αὐτὰ αἰσθήματα καὶ τὴν αὐτὴν θέλησιν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι τόσον ἀπλᾶ, τόσον φανερά καὶ τόσον πειστικά, ὥστε ἡ λογικὴ αὐτὴ ἡ ἀπλὴ καὶ ἀπονήρευτος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὰ ἀποδεχθῇ ὡς ὀρθὰ καὶ ἀναντίρρητα. Καὶ ὅμως οἱ σοσιαλισταὶ προλετάριοι σέπτονται ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Κατ' αὐτοὺς δὲν χρειάζεται ἀπολύτως καμμία πνευματικὴ μεταστροφή, διότι ἡ ψυχὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὕλην καὶ τὸ κράτος τῶν οικονομικῶν ἀναγκῶν. Τὴν διοργάνωσιν δὲ τῆς οἰκονομίας, δηλ. τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν δικαίαν διανομὴν εἰς ὅλους τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, μπορεῖ θαυμάσια νὰ ἀλλάξῃ κανεὶς δι' ἐνὸς ἐπαναστατικοῦ διατάγματος, δι' ἐνὸς νόμου καὶ τότε κατ' ἀνάγκην ὅλη ἡ ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ ἀστικὴ ποῦ εἶναι, θὰ μεταβληθῇ ἀμέσως εἰς προλεταριακὴν. Τὸ νὰ διαβεβαιώνει δὲ κανεὶς—κατὰ τοὺς συντρόφους σοσιαλιστὰς προλεταρίους—ὅτι τὸ κοινωνικὸν ζήτημα μόνον διὰ τῆς ψυχικῆς μεταστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ λυθῇ καὶ ὅτι διὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ ἀπαιτεῖται ἀγαθὴ θέλησις καὶ αὐταπάρνησις καὶ προθυμία πρὸς διανομὴν τῆς περιουσίας εἰς τοὺς πτωχοὺς, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μία θρησκευτικὴ ὑποκρισία καὶ φαρισαϊσμὸς. Καὶ ὅμως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ σοσιαλισταὶ προλετάριοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς δρόμον, διὰ τὸν ὁποῖον προηγουμένως οὔτε κἀν ν' ἀκούσουν ἤθελαν. Τώρα καὶ αὐτοὶ παραδέχονται ὅτι καὶ ὁ σοσιαλισμὸς διὰ νὰ εἶναι πραγματικῶς τοιοῦτος, πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος καὶ νὰ εἶναι προῶν ἰδιαιτέρας ψυχικῆς διαθέσεως. Ἀκόμη καὶ διὰ τὸν κομμουνισμὸν χρειάζεται κομμουνιστικὴ προδιάθεσις, κομμουνιστικὴ ψυχολογία, χρειάζονται εἰλικρινεῖς καὶ πλήρεις πεποιθήσεως κομμουνισταί. Χωρὶς τοιαύτην πνευματικὴν προδιάθεσιν, χωρὶς τὴν κομμουνιστικὴν

αὐταπάρνησιν καὶ τὴν πλήρη ἀποχὴν ἀπὸ πᾶσαν ἰδιοτέλειαν ὁ κομμουνισμὸς ἐκφυλίζεται καὶ μεταβάλλεται εἰς τὴν πλέον ταπεινὴν καὶ χυδαίαν ὑπόθεσιν καὶ τότε ὁ κομμουνιστὴς εἶναι χιλίας φορὰς χειρότερος τοῦ ἀστοῦ. Αὐτὴ δὲν εἶναι ἰδική μας γνώμη, ἀλλὰ βαθεῖα πεποίθησις τῶν ἰδίων τῶν κομμουνιστῶν. Πρὸ τοῦ παρόντος πολέμου ἐν ἓκ τῶν διαπρεπῶν μελῶν τοῦ Βελγικοῦ Κοινοβουλίου ἐπισκεφθὲν τὴν Ρωσίαν ἔμεινε κατάπληκτον, διότι παρετήρησεν ὅτι κατεπιᾶσθησαν μὲ τὴν θεμελίωσιν τοῦ κομμουνισμοῦ ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦντες τὴν θέσιν των καὶ τὴν ἐπιρροὴν των μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ βγάλουν διὰ τὸν ἑαυτῶν των καὶ διὰ τοὺς φίλους των ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ὠφελήματα. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ τοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ τοῦ ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην τοὺς λόγους ἑνὸς μεγάλου κοινωνιολόγου, ὁ ὁποῖος εἶπε: Πῶς μπορούμεν νὰ κάμωμεν σοσιαλισμόν, ὅταν δὲν ἔχωμεν σοσιαλιστάς; Ὁ ἐγῶϊστικῶς καὶ ἰδιοτελῶς ζῶν κομμουνιστὴς, ὅπως ὁ συνήθης μ π ο υ ρ ζ ο υ ἂ καὶ προσπαθῶν νὰ μαζεύσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα οὐδέποτε θὰ μπορέσῃ νὰ θεμελιώσῃ τὸν κομμουνισμόν.

Διὰ τοῦτο κάθε ἕνας πού διακηρύττει ὅτι εἶναι κομμουνιστὴς, ὀφείλει νὰ ἐξετασθῇ δημοσίᾳ, ἐὰν πράγματι εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ τὴν δίψην τοῦ πλουτισμοῦ. Μία τοιαύτη δημοσία ἐξέτασις θὰ εἶναι πολὺ ὠφέλιμος διὰ τὰς χιλιάδας τῶν ἐκλογέων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ κομμουνισταὶ ὑπόσχονται, κατὰ τὴν λαϊκὴν παροιμίαν, «λαγούς μὲ πετραχήλια». Εἰς τὸ Παρίσι πρὸ μερικῶν ἐτῶν συνηγωνίζοντο δύο ὑποψήφιοι βουλευταὶ ὁ κομμουνιστὴς Μπερτόν καὶ ὁ μετριοπαθὴς Λεμπύκ. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν ἐκλογῶν ἐτοιχοκόλλησεν εἰς ὅλους τοὺς δρόμους τῶν Παρισίων τὴν ἐξῆς δήλωσιν: «Ὁ πολίτης Μπερτόν, ὡς γνωστὸν, εἶναι φανατικὸς ἐχθρὸς τῆς ἰδιοκτησίας. Προτείνομεν λοιπὸν εἰς αὐτὸν νὰ παρουσιασθῇ τὴν δεῖνα ἡμερομηνίαν εἰς τὴν Δημαρχίαν, ὅπου θὰ τὸν περιμένῃ ὁ συμβολαιογράφος. Εἰς τὸν πολίτην Μπερτόν παρέχεται πᾶσι: εὐκολία νὰ διαμοιράσῃ εἰς τοὺς ἀποκλήρους κομμουνιστάς ὅλην τὴν περιουσίαν του, ἢ ὁποῖα προσωπικῶς τοῦ ἀνήκει, δηλαδὴ τὸν πύργον πού ἔχει εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Βάρ, τέσσαρα σπίτια εἰς τὴν Ρεβιέραν καὶ ἕνα σπίτι εἰς τὸ Παρίσι.» Αἶ, θέλετε νὰ μάθετε καὶ τὴν συνέχειαν; Τὴν ὠρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν ὁ συμβολαιογράφος ἦτο εἰς τὴν θέσιν του, ἐμαζεύθησαν καὶ πολλοὶ ἐκλογεῖς καὶ πλῆθος περιέργων καὶ μόνον ὁ Μπερτόν, ὁ φανατικὸς κομμουνιστὴς, δὲν ἐφάνη. Ἡ ἐφημερίς, ἢ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν τὸ γεγονός αὐτό, προσέθεσε τὰ ἐξῆς: «Ὁ κ. Μπερτόν εἶναι πρόθυμος νὰ μοιράσῃ περιουσίας, ὅχι ὅμως τὴν ἰδικὴν του, ἀλλὰ τὰς ξένας.» Ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία εἶναι κυνηγτὸν παράδειγμα τοῦ πόσον δύσκολον πρᾶγμα εἶναι καὶ διὰ τοὺς κήρυκας τοῦ κομμουνισμοῦ ν' ἀποφασίσουν νὰ μοιράσουν τὴν περιουσίαν των εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ αὐταπάρνησις καὶ τότε ἡ προσπάθεια τοῦ προλεταριάτου νὰ ἰδρῦσῃ κομμουνιστικὸν καθεστῶς, θὰ παραμείνῃ μία καθαρὰ οὐτοπία. Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει δίκαιον, ὅταν διαβεβαιώνῃ ὅτι τὸ

κοινωνικὸν πρόβλημα δύναται νὰ τεθῆ καὶ νὰ λυθῆ μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους ἔχοντας τὸν ἡρωϊσμὸν νὰ διαμοιράσουν τὴν περιουσίαν των εἰς τοὺς πτωχοὺς, δηλαδή ἀπὸ ἀνθρώπους ἐλευθέρους ἀπὸ κάθε προσωπικὴν πλεονεξίαν καὶ φθόνον. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ ἔχοντες ἐντὸς των τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις πολλοί, οἱ ὅποιοι διαστρέφουν αὐτὴν τὴν θεμελιώδη ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ διαστροφή δὲ αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου (ἢ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν). Νομίζουν λοιπὸν αὐτοὶ ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνον μία ἰδιαίτερα κατάστασις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία πρέπει νὰ μένῃ πάντοτε ἐσωτερικῶς καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἐξωτερικευθῆ. Εἶναι λοιπὸν πίστις χωρὶς ἔργα. Ἄλλ' αὐτὸς εἶναι ψευδοχριστιανισμὸς, διότι διδάσκει τὴν ἐπιστροφήν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Χριστὸν μόνον ἐσωτερικῶς καὶ συμβουλεύει τὴν τελείαν ἀδιαφορίαν διὰ τὸν ἄλλον κόσμον, διὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ τὴν συναδέλφωσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ κηρύττει τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸ καθήκον, ὅπερ ἔχει πᾶς ἄνθρωπος νὰ δημιουργῆ. Ἡ διδασκαλία αὐτῶν τῶν ψευδοχριστιανῶν εἰσάγει μίαν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος τελείως ὑποκριτικὴν καὶ δίδει ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ νὰ τὸν κατηγοροῦν ὡς θρησκείαν ἀνίκανον νὰ λύσῃ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Εἶναι λοιπὸν μέγα ψεῦδος ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πενίας εἶναι μόνον ζήτημα τῆς καλῆς θελήσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ιδέας, τὴν ὁποίαν ἔχει περὶ ἀλληλεγγύης καὶ ὅτι εἶναι ζήτημα καθαρῶς προσωπικὸν καὶ δύναται νὰ λυθῆ μόνον διὰ τῆς φιланθρωπίας. Ψεῦδος ἐπίσης εἶναι ὅτι ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀφαίρεσις, ἐπιβάλλεται ὅμως ἡ θυσία καὶ διὰ τοῦτο εἰς μὲν τοὺς πλουσίους συνιστᾶται ἡ εὐσπλαγχνία, εἰς δὲ τοὺς πτωχοὺς ἡ ὑπομονή. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ εἶναι μία θλιβερά διαστροφή τῆς χριστιανικῆς δικαιοσύνης καὶ ἐπικίνδυνος κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ ἀληθῆς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξάπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς πείθει ν' ἀνέχωνται τὴν κοινωνικὴν ἀδικίαν. Τοιαύτην ἀντίληψιν δὲν εἶχον οὔτε οἱ Ἀπόστολοι, οὔτε οἱ πρῶτοι χριστιανοί, οὔτε οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἀνεγνώριζον ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πενίας εἶναι πρόβλημα τῆς χριστιανικῆς οἰκονομίας καὶ ὄχι ἀπλῶς πρόβλημα τῆς ἀτομικῆς βοθηείας καὶ τῆς ἀτομικῆς καλῆς θελήσεως. Ἐὰν παραδεχθῶμεν τοιοῦτόν τι (δηλαδή ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πενίας εἶναι ζήτημα ἀτομικόν), τότε τὸ πρόβλημα αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τεθῆ διόλου καὶ νὰ θεωρηθῆ ὡς μὴ ὑπάρχον διὰ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν. Ὅλοι ὅμως οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶχον ἐντελῶς ἀντίθετον ἰδέαν. Ἡ μετατόπισις τοῦ προβλήματος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πενίας ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ ἡ μεταφορά αὐτοῦ εἰς τὰ βᾶθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δὲν εἶναι διόλου καὶ ἐξοστρακισμὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ ἐκ τῆς σφαίρας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὅχι! Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ πάντοτε σπουδαιοτάτην σημασίαν καὶ διὰ τὴν θρησκείαν καὶ διὰ τὸ κράτος. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βεβαίως περιλαμβάνει τὰ πάντα· περιλαμβάνει τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὸν κόσμον καὶ τὴν

ζωὴν· περιλαμβάνει σῶμα καὶ ψυχὴν, τὸ ἄτομον καὶ τὴν κοινωνίαν. Βεβαίως ὁ σπόρος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ κατὰ πρῶτον ρίπτεται εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀτόμου καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν πρέπει νὰ εἶναι ἐντὸς μας καὶ ὀφείλει νὰ ριζοβολήσῃ καὶ ν' αὐξήσῃ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν μας ἐγὼ καὶ οὐδέποτε μπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς μας ἔξωθεν ὡς τι τὸ ἔτοιμον, διὰ τῆς ἐκδόσεως οἰουδήποτε νόμου εἴτε διατάγματος. Δὲν εἶναι ὅμως διόλου ἀληθές ὅτι τὸ σπέρμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ μένει πάντοτε εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας. Ἀπ' ἐναντίας τοῦτο βλαστάνει, μεγαλώνει, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ψυχικοῦ μας ἐδάφους καὶ διὰ τῶν ρωμαλέων αὐτοῦ κλάδων ἀγκαλιάζει τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ὑφ' ὅλας τῆς τὰς μορφάς. Εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς συνίσταται ἡ χριστιανικὴ δημιουργικότης, τὴν ὁποίαν θαυμασίως ἐξηγεῖ ἡ παραβολὴ τῶν ταλάντων.

Βεβαίως ἡ θεία ἱεραρχία τῶν ἀξιών ὀφείλει πρὸ παντὸς ν' ἀναδημιουργηθῇ εἰς τὰ τρίςβαθα τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, (διότι, καθὼς γνωρίζομεν, ὅπου εὐρίσκεται ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ εὐρίσκεται καὶ ἡ καρδιά του), ἀλλὰ δὲν εἶναι διόλου ἀληθές, ὅτι αἱ ἀξίαι αὐταὶ μόνον ἐσωτερικαὶ δύνανται νὰ εἶναι, διότι δῆθεν μόνον ὁ ἐσωτερικὸς μας κόσμος εἶναι πραγματικὸς. Ἐὰν ἡ ἀντίληψις αὐτῆς ἦτο ἀληθής, τότε ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν θὰ ἦτο θρησκεία τῆς ἐνσαρκώσεως, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ὅπως τὸ πνεῦμα γίνῃ σὰρξ, ὅπως ἡ πίστις ἐνσαρκωθῇ εἰς ἔργα καὶ ὅπως ὅλος ὁ κόσμος μεταμορφωθῇ καὶ ἀναστηθῇ μετ' ἅλην τὴν ὠραιότητα τοῦ πνευματικοῦ σώματος, δηλαδὴ τοῦ σώματος ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆλθε τὸ πνεῦμα. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἰδεωδῶς ἐμπεριέχει ὅλας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις καὶ λύει ὅλα τὰ κοινωνικὰ προβλήματα καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ὀφείλει ν' ἀφορμᾶται ἕκαστος ἐπιστήμων χριστιανός. Δι' ἡμᾶς τοὺς ἀκραδάντως πιστευόντας εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας ὑψίστη ἀρετὴ καὶ ὑψιστος θησαυρὸς εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς βασιλεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐνότητος τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἀγάπη εἶναι ὑψίστη ἀρετὴ, ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἀκολουθοῦσα μετ' αὐτὴν ἀρετὴ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδίδαξε νὰ ζητῶμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Ἡ δικαιοσύνη λοιπὸν εἶναι ἀρετὴ, ἡ ὁποία ἐμπεριέχεται εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ἀγάπης. Περὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ὁμιλεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἡ ὁποία τὴν ὀνομάζει δικαιοσύνην Νόμου. Ὅταν λοιπὸν εἰς τὴν προσευχὴν μας λέγωμεν «γεννηθήτω τὸ θέλημά σου», ἐννοοῦμεν τὴν πραγματοποίησιν τῆς θείας ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης, διότι ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ δὲν δύναται βεβαίως νὰ εἶναι παρὰ δικαία. Ἀλλ' ὅταν ὕστερον ἀπὸ αὐτὰ λέγωμεν «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον», τότε παρουσιάζεται ἐμπρὸς μας ἡ ἄλλη, ἱεραρχικῶς κατωτέρα τῶν δύο προηγούμενων βαθμίδων, ἡ βαθμὶς τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν βιοποριστικῶν τεχνῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς αὐτὴν τὴν προσευχὴν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς, γίνεται λόγος περὶ πορισμοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, δηλαδὴ παντὸς πράγματος ἀναγκαίου διὰ τὴν ζωὴν μας, ἄρα πᾶσα ἐνέργεια ἡμῶν πρὸς πορισμὸν αὐτοῦ ἔχει ἀξίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ λαμβάνει τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας. Πρέπει ὅμως νὰ μὴ

λησμονῶμεν ὅτι ἡ ἀξία τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ τῶν βιοποριστικῶν τεχνῶν εἶναι κατωτέρα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Μποροῦμεν ἀδιστακτικῶς νὰ θυσιάσωμεν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ τὰς βιοποριστικὰς τέχνας χάριν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ θυσιάσωμεν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν δικαιοσύνην χάριν οἰκονομικῆς σκοπιμότητος, ὅπως διδάσκει ὁ Μαρξισμὸς. Τώρα καθίσταται φανερόν, ὅτι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, δηλαδὴ τὸ πρόβλημα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πενίας, ὁ Χριστιανισμὸς τὸ λύει εἰς τρία διάφορα ἐπίπεδα, ἤτοι κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους.

Α'. Ἡ πρώτη λύσις μᾶς λέγει ὅτι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι πρόβλημα θρησκευτικὸν καὶ ἠθικόν, δηλαδὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Ἡ σχέσις πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ ἀλλάζουσι ἐξ ὀλοκλήρου, χάρις εἰς τὴν θεμελιώδη καὶ μυστικὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Εἰς τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ ἐπίπεδον ἡ ἀπλὴ κοινωνικότης μεταβάλλεται εἰς συσσωμάτωσιν καὶ ἐκκλησιαστικότητα, διότι τὸ ἄτομον θεωρεῖ ἑαυτὸ ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ συνόλου καὶ τότε ἐκάστη κοινωνικὴ ἀδικία καὶ ἰδιοτέλεια εἶναι ἐκπτώσεις ἐκ τῆς θείας ἀγάπης καὶ πνευματικὸς θάνατος.

Β'. Ἡ δευτέρα λύσις μᾶς λέγει ὅτι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι πρόβλημα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης· εἶναι ζήτημα τοῦ νόμου καὶ τῆς τελειότητος αὐτοῦ. Τὴν λύσιν δὲ αὐτὴν μᾶς τὴν δίδουσι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ οἱ προφῆται. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζει τὴν ἀξίαν καὶ τῶν νόμων καὶ τοῦ δικαίου· παραδέχεται τὸ δυνατὸν τῆς τελειοποιήσεως τῶν νόμων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θείας δικαιοσύνης. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ὁ Χριστιανισμὸς δύναται νὰ κρίνῃ κατὰ πόσον εἶναι δίκαιοι ἢ ἄδικοι οἱ νόμοι περὶ ἰδιοκτησίας καὶ νὰ ζητῇ τὴν δικαίαν διοργανώσιν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Ὑπὸ τοιαύτην βεβαίως ἔννοιαν ἔκρινον καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν ἀπεδείκνυον ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου περὶ ἀτομικῆς περιουσίας ἀντίκειται πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον καὶ τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

Γ'. Τέλος, ἡ τρίτη λύσις μᾶς λέγει ὅτι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι πρόβλημα τῆς ὁμαδικῆς προσπαθείας πρὸς πορισμὸν τοῦ ἐπιουσίου, δηλαδὴ εἶναι πρόβλημα τῆς ὅλης κοινωνίας, διαπνεομένης ὑπὸ τῆς αὐτῆς ψυχολογίας. Τοιαύτη ὁμως κοινωνία μόνον ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία δύναται νὰ εἶναι. Ἡ πρώτη χριστιανικὴ Κοινότης ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ νὰ εἰσαγάγῃ ἰδικὴν τῆς καθαρῶς χριστιανικῆς οἰκονομίαν, συμφώνως πρὸς τὰς τότε ἱστορικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ἴσως θὰ ἐπανέλθουν. Ἐὰν λοιπὸν τὸ δίκαιον καὶ πᾶσα βιοποριστικὴ ἐργασία, πᾶσα δηλαδὴ οἰκονομία, ἔχουν ἀξίαν ἐξ ἀπόψεως χριστιανικῆς, τότε ἔχουν τὴν θέσιν των εἰς τὴν μεγάλην ἱεραρχίαν τῶν ἀξιῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἐπιστέγασμα εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἄφοϋ λοιπὸν ἡ βίσιλειά τοῦ Θεοῦ τίποτε τὸ καλὸν δὲν ἀπορρίπτει, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι χρήσιμον διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅλα τὰ μεταμορφώνει, τὰ λαμπρύνει καὶ τὰ σφίζει, τότε πῶς αὕτη μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀδιάφορος διὰ τοιαῦτα ζητήματα, ὅπως τὸ δίκαιον, τὸ κράτος καὶ τὸ νοικοκυριό; "Ὅλα αὐτὰ εἶναι ζητήματα ζωτικὰ καὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ὀφείλουν χριστιανικῶς νὰ μεταμορφωθοῦν, νὰ πνευματοποιηθοῦν καὶ νὰ ἐμποτισθοῦν ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀγάπης. Τότε μόνον εἶναι δυνατὴ ἡ ἀληθὴς δημιουργικότης εἰς ὅλας τὰς σφαίρας τῆς ζωῆς, διότι πᾶν ὅ,τι γίνεται ἄνευ τῆς βοήθειάς τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὡσάν νὰ μὴ γίνεται. Ἐκάστη δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ γίνεται συμφώνως πρὸς τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀξιῶν καὶ σκοπὸν αὐτῆς ὀφείλει πάντοτε νὰ ἔχη τὴν καλλιτέρευσιν καὶ τὴν τελειοποίησιν. Ἐν ἐναντίῳ περιπτώσει πᾶσα ἐνέργεια θὰ εἶναι καταστροφὴ καὶ ὄχι δημιουργικότης. Ὁ Χριστιανισμὸς ὀρίζει τὴν μόνην ὀρθὴν τάξιν τῶν ἀξιῶν. Συμφώνως πρὸς τὴν τάξιν αὐτὴν τὸ δίκαιον καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀνώτερα τῶν ὑλικῶν συμφερόντων. Σημαίνει δὲ αὐτὸ ὅτι ὅλα τὰ ὑλικά συμφέροντα ὀφείλουν νὰ θυσιασθοῦν χάριν τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ Χριστιανισμὸς γνωρίζει τὴν ἀξίαν τοῦ νοικοκυριοῦ καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐλευθέραν δημιουργικότητα πρὸς αὔξησιν καὶ τελειοποίησιν ὅλων ἐκείνων τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην εἰς τὴν ἐπίγειον ζωὴν του· ἀλλὰ συνάμα γνωρίζει καὶ διδάσκει ὅτι ἀνώτερα ὅλων τῶν ὑλικῶν πραγμάτων εἶναι τὸ δίκαιον καὶ ἡ δικαιοσύνη, διὰ τοῦτο καὶ ἀπαιτεῖ, ὅπως κάθε ἰδιοκτησία διοργανώνεται καὶ διατηρῆται δικαίως, δηλαδὴ ὅπως διαπνέεται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ δικαίου. Ἡ τοιαύτη κατεύθυνσις τῆς δημιουργικότητος μεταβάλλει τὸ ἄψυχον σῶμα τοῦ κόσμου εἰς ἔμψυχον, ἀλλὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἥτις εἶναι θρησκεία ἐνσαρκώσεως, μεταμορφώσεως καὶ ἀναστάσεως. Ἐδῶ ἀκριβῶς εὐρίσκεται ἡ λύσις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Ἡ λύσις ὅμως αὕτη ἀπαιτεῖ δημιουργικότητα καὶ ἐφευρετικότητα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς τέχνης, τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ δικαίου. Πᾶσα ὅμως δημιουργικότης πρέπει νὰ θερμαίνεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης, ἄλλως δὲν θὰ εἶναι δημιουργικότης, ἀλλὰ κόπος χαμένος. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθέραν δημιουργικότητα, διότι τότε μόνον θὰ εὕρῃ, ὅταν ζητῆ. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσπαθῶμεν νὰ δημιουργήσωμεν δίκαιον περισσότερον σύμφωνον πρὸς τὴν δικαιοσύνην, κράτος ἠθικώτερον καὶ οἰκιακὴν οἰκονομίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου. Τὸ Εὐαγγέλιον μᾶς συμβουλεύει νὰ ζητῶμεν, διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει ἔτοιμον. Διὰ τοῦτο ματαιῶς κοπιᾷζει ἐκεῖνος, ὅστις γυρνεύει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἔτοιμον καὶ κατάλληλον δι' ὅλας τὰς ἐποχὰς τύπον οἰκιακῆς οἰκονομίας, δικαίου καὶ κράτους. Τὸ Εὐαγγέλιον δὲν ἐγκρίνει οὔτε τὸν κομμουνισμὸν, οὔτε τὴν ἰδιοκτησίαν, οὔτε τὴν κεφαλαιοκρατίαν, οὔτε τὴν δημοκρατίαν, οὔτε τὴν μοναρχίαν καὶ ματαιῶς κοπιᾷζουν ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ζητοῦν τὰ πράγματα αὐτὰ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον δὲν ὑπάρχει οὔτε κῶδιξ περὶ ἰδιο-

κτησίας, οὔτε περὶ συνθηκῶν, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχουν ὀδηγίαι πῶς νὰ κάμνω-
 μεν τὰ αὐτοκίνητα, τοὺς σιδηροδρόμους, τὰ ἀεροπλάνα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πράγμα-
 τα. Ὅλα αὐτὰ ἀνάγονται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθέρως δημιουργικότητος τοῦ
 ἀνθρώπου, τὸν ὅποιον ὁ Θεὸς ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ ἐνεργήσῃ ἀναλόγως τῆς ἱκανότη-
 τός του. Δὲν ἔχει δὲ δικαίωμα ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποτραβηχθῆ καὶ νὰ ἀρνηθῆ νὰ δη-
 μιουργῆ. Ἡ ἐλευθέρω δρᾶσις, ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ἐφευρετικότης εἶναι πράγματα
 ἐπιβεβλημένα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν δικαιούται νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν θέλει νὰ
 κάμῃ χρῆσιν αὐτῶν. Εἰς ὀλόκληρον σειρὰν παραβολῶν καὶ ἰδίως εἰς τὴν παραβο-
 λὴν τῶν ταλάντων ὁ Χριστὸς διδάσκει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνας ὑπηρετής, εἰς
 τὸν ὅποιον ὁ Θεὸς ἔχει ἐμπιστευθῆ πράγματα ἀξίας (ἀμπελῶνας π.χ., τάλαντα)
 καὶ τὸν ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ τὰ διαχειρισθῆ, ὅπως γνωρίζει. Ὁ ἰδιοκτήτης ὅλων
 αὐτῶν τῶν πραγμάτων φεύγει εἰς τὰ ξένα διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ
 ἀφίνει τὸν ἄνθρωπον ἐντελῶς μόνον. Μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρονικοῦ διαστή-
 ματος ἐπιστρέφει διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ κρίνῃ τὴν ἐργασίαν του. Ὁ ἄνθρωπος
 εἴτε εἶναι πιστὸς οἰκονόμος, εἴτε δούλος, εἴτε ἐργάτης, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ
 τολμᾷ, μάλιστα νὰ διακινδυνεύῃ τὸ πᾶν, διότι κάθε ταπεινὸς φόβος (ὅπως ὁ φό-
 βος τοῦ δούλου τῆς παραβολῆς τῶν ταλάντων) εἶναι πρὸς καταδίκην του. Δὲν
 ἐπιτρέπεται δὲ νὰ φυλάττῃ μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔλαβε, χωρὶς νὰ προσπαθήσῃ,
 ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον νὰ τὸ χάσῃ, νὰ τὸ πολλαπλασιάσῃ. Θὰ εἶναι δὲ πολὺ θλιβε-
 ρόν, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, ἐὰν ἡ ἐφευρετικότης, ἡ ὀξύνοια καὶ ἡ δημιουργικὴ
 πρωτοβουλία, μείνουν κτῆμα μόνον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑπηρετοῦν τοὺς ἄρχοντας
 τοῦ αἰῶνος τούτου, οἱ δὲ δούλοι τοῦ Χριστοῦ καταστοῦν παθητικῶς δειλοὶ καὶ
 συνεσταλμένοι. Κατὰ παράδοξον δὲ τρόπον διαπιστώνει τὸ Εὐαγγέλιον τὸ φαινό-
 μενον αὐτὸ εἰς τὴν μυστηριώδη παραβολὴν τοῦ ἀδίκου οἰκονόμου, τὸν ὅποιον
 προβάλλει πρὸς μίμησιν εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας καὶ συμβουλεύει αὐτοὺς
 νὰ εἶναι τόσον ἐφευρετικοὶ καὶ τόσον δημιουργικοὶ εἰς τοὺς συνδυασμούς των,
 ὅπως οἱ τραπεζίται, οἱ χρηματισταὶ καὶ οἱ ἐργοστασιάρχαι, δηλαδὴ ὅπως οἱ
 ἄνθρωποι τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ὅχι μόνον λοιπὸν ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλ-
 εται εὐρεῖα πρωτοβουλία ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πιστὸς οἰκονόμος μπορεῖ
 νὰ εἶναι τόσον προβλεπτικὸς καὶ ὀξύνους εἰς τὰς ἐνεργείας του, ὅπως καὶ ὁ
 οἰκονόμος τῆς ἀδικίας, διότι ὄντως οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου μεταξὺ τῶν συγχρό-
 νων τῶν εἶναι περισσότερον φρόνιμοι παρὰ οἱ υἱοὶ τοῦ φωτός, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ συμ-
 βαίνῃ ὅπως τὸ ἐναντίον. Τὸ δίκαιον λοιπὸν, τὸ κράτος, ἡ οἰκονομία, ἡ τέχνη, ὅλα
 αὐτὰ εἶναι ἀξίαι (εἴτε ὅπως λέγει τὸ Εὐαγγέλιον τάλαντα), εἶναι τόσαι σφαῖραι
 δημιουργικότητος, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἄφισε τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον νὰ δρά-
 σῃ, ὅπως ξεύρει. Εἰς τὴν ποικίλην δὲ αὐτὴν δρᾶσιν του εἶναι ὑπεύθυνος αὐτὸς
 καὶ μόνον καὶ εἰς κανένα δὲν δικαιούται νὰ ρίψῃ τὴν εὐθύνην διὰ τὴν τυχόν κακὴν
 διαχείρισιν. Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου αὐτοῦ,
 πολιτικοί, τραπεζίται, βιομήχανοι, ἐργάται καὶ λοιποὶ δεικνύουν ἕκαστος εἰς τὸν
 κύκλον τῆς δράσεώς του πολλὴν ἐπινοητικότητα, ἐφευρετικότητα καὶ δημιουρ-

γικήν προσπάθειαν, ἀλλ' ὅλοι αὐτοὶ ἐνεργοῦν ὄχι ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ τῆς ἰδικῆς των προσωπικότητος. Δι' αὐτὸν ὅμως τὸν λόγον καὶ ἡ δημιουργικότης των εἶναι γεμάτη ἀπὸ φροντίδας, ματαιοπονίαν, δάκρυα καὶ στεναγμούς, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὅλοι αὐτοὶ κοπιᾶζουν ματαίως, διότι δημιουργοῦν χωρὶς τὸν Θεόν. Πᾶσα λοιπὸν δημιουργικότης εἴτε ἀφορᾷ αὐτὴ εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ δικαίου εἴτε εἰς τὴν ἀπόκτησιν καὶ κατοχὴν ὑλικῶν πραγμάτων, ἐὰν ὀδηγῆ εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀνισότητά, ἐὰν ὀδηγῆ πρὸς τὴν πενίαν καὶ τὴν κατάθλιψιν, ἐὰν καταπατῆ τὰ θεμελιώδη δίκαια τῆς προσωπικότητος καὶ προσβάλλῃ τὰ αἰσθήματα τῆς στοιχειώδους δικαιοσύνης, τότε ὅλα αὐτὰ ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως εἶναι ὕβρις καὶ ἁμαρτία κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὁμαδικῆ ἐνοχῆ, διὰ τὴν ὅποιαν ἠάττον ἢ βράδιον οἱ ἔνοχοι θὰ ὑποστοῦν φρικτὴν τιμωρίαν. Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐνοχῆς οὐχὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀτόμου εἴτε ἀτόμων, ἀλλὰ τοῦ συνόλου τῆς ὄλης ἀνθρωπότητος. Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης διὰ τὰ ἐλαττώματα τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Τὰ ἐλαττώματα δὲ αὐτὰ δὲν εἶναι ζητήματα τεχνικὰ ἀλλ' εἶναι ἐσκεμμένη ἀδικία καὶ ἐπιβολὴ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἀδικῶν νόμων καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀδικία αὐτὴ ἐπιβαρύνει τὸ σύνολον. Πᾶσα δ' ἁμαρτία τοῦ συνόλου εἶναι βαρεῖα καὶ ἔχει τὰς πλέον φοβεράς συνεπείας. Ποῖος μπορεῖ ποτὲ νὰ λησμονήσῃ τὰς κραυγὰς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ὄχλου πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Πιλάτου, ὅτε ἐδικάζετο ὁ Χριστός; Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ ὄχλος εἶπε: «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν». Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀφίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον πλήρη ἐλευθερίαν νὰ δημιουργῆ, ἀλλὰ τὴν κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἐργασίας αὐτῆς κρατεῖ δι' ἑαυτόν. Ὁ Κύριος τώρα ἀπουσιάζει, ἀλλὰ κάποτε ἀσφαλῶς θὰ ἔλθῃ καὶ αἰφνιδίως μάλιστα καὶ θὰ ζητήσῃ λογαριασμόν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ χριστιανὸς θέλῃ ἡ ἐργασία του νὰ φανῇ ἀρεστὴ εἰς τὸν Κύριον, ὀφείλει πᾶσαν πρᾶξιν νὰ κάμῃ συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυρίου. Καὶ τὴν θέλησιν αὐτῆν τοῦ Κυρίου του δύναται πάντοτε νὰ γνωρίζῃ, ἀρκεῖ νὰ προσπαθῆ ν' ἀκούῃ τὴν μυστηριώδη φωνήν, ἡ ὅποια ἀντηχεῖ εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰς ἀληθείας τῆς ἀποκαλύψεως, τὰς ὅποιαις τοῦ παρέδωκεν ὁ Κύριος. Θὰ ἐννοήσῃ δὲ τότε πῶς μπορεῖ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ δημιουργῆ συμφώνως πρὸς τὰς ἀξίας, τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καθορισθείσας. Διότι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλῶς ὅτι μπορεῖ καὶ ἔχει καθῆκον νὰ δημιουργῆ, ὄχι ὁμως ἀξίας, διότι τὰς ἀξίας τὰς δημιουργεῖ μόνον ὁ Θεός. Κυρίως δὲ ἡ δημιουργικότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι δημιουργικότης ὑπὸ τὴν κυρίως σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλὰ ἀπλῶς μία ἀποκάλυψις τοῦ κεκρυμμένου. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ὅλας τὰς ἀξίας, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν νοῦν καθαρὸν καὶ καρδίαν εὐαίσθητον. Ὁλόκληρος σειρὰ τρόπων διὰ τὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος ἔχει ἐπινοηθῆ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν τρόποι ἀπολύτως ἀπαγορευόμενοι ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τοιοῦτοι εἶναι ὁ κομμουνισμὸς καὶ προλεταριακὸς σοσιαλισμὸς.

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία τὰ δύο αὐτὰ συστήματα καταδικάζει ἀπολύτως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λογικῆς τῶν αἰσθημάτων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀληθοῦς ἱεραρχίας τῶν ἀξιών. Τὴν ἀποστροφὴν αὐτὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὰ δύο αὐτὰ συστήματα ὅλοι (ἐκτὸς τῶν κομμουνιστῶν) τὴν ἐννοοῦν καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην καμμίας δικαιολογίας. Εὐτυχῶς οὔτε ὁ σοσιαλισμὸς τῶν προλεταρίων, οὔτε ὁ κομμουνισμὸς, οὔτε ὁ Μαρξισμὸς, οὔτε ὁ Λενινισμὸς εἶναι οἱ μόνοι τρόποι τῆς λύσεως τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, καθὼς ὑποθέτουν μερικοί. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τρόποι τῆς λύσεως περισσότερο δημιουργικοί, περισσότερο ἐφευρετικοί, περισσότερο δίκαιοι καὶ πλέον ἠθικοὶ καὶ ἐπιτρεπόμενοι ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Σήμερον προτείνονται πολλοὶ τρόποι διὰ τὴν λύσιν αὐτὴν, ὅλους δὲμποροῦμεν νὰ συμπτύξωμεν εἰς δύο κατηγορίας, διότι ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἀναπτύσσεται τώρα ἡ σοσιαλιστικὴ κίνησις.

Ὁ πρῶτος τρόπος τῆς λύσεως τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, δηλαδή τοῦ προβλήματος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πτωχείας, ζητεῖ τὴν λύσιν διὰ μέσου κοινωνικοῦ ἐγκλήματος, δηλαδή διὰ τῆς βιαίας ἀνατροπῆς τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς καταλήψεως τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ ἐργατῶν καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ κομμουνισμοῦ. Ὁ τρόπος αὐτὸς καθιερώνει τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τοῦ πλησίον, διότι τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον μέσον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Ἀφαιρεῖ ἐπίσης καὶ τὸ πολυτιμότεον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐλευθερίαν, ἀπ' ὅλους τοὺς πολίτας, οἱ ὅποιοι μεταβάλλονται εἰς ἀπλᾶ ὄργανα τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Ὅλον δὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ κομμουνισμοῦ μπορεῖ νὰ συνοψισθῇ εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις: ἡ κομμούνια εἶναι τὸ πᾶν, τὸ ἄτομον μηδὲν.

Ὁ δεῦτερος τρόπος βασίζεται ἐπὶ τῆς ιδέας τῆς κοινωνικῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ τρόπος αὐτὸς ἀφ' ἑνὸς ἀπαγορεύει κάθε ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς περιουσίας καὶ τῆς ζωῆς, παραδέχεται τὴν ἀξίαν τῶν δικαιωμάτων ἐκάστου ἀτόμου καὶ κηρύττει τὴν ἀδιάκοπον ἐπέκτασιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἀφ' ἑτέρου παραδέχεται τὴν ἐπέκτασιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ἐνώσεων καὶ συνεργατικῶν, διότι δι' αὐτῶν εἶναι δυνατόν νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ ἐλάχιστον ἡ ἀτομικὴ πλεονεξία. Ἐκεῖνος ὅστις ἀκολουθεῖ τὸν πρῶτον δρόμον (δηλαδή τὸν δρόμον τοῦ σοσιαλιστικοῦ προλεταριάτου) εἶναι ἠναγκασμένος νὰ παραδεχθῇ τὴν τρομοκρατίαν, τὴν δικτατορίαν, τὴν κατάργησιν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν Ἐνώσεων, τὴν κατάργησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, τῆς σκέψεως, τῆς συνειδήσεως καὶ γενικῶς τὴν κατάργησιν οἰασδήποτε ἐλευθερίας. Πρέπει ὅμως ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον αὐτὸν νὰ γνωρίζῃ ὅτι δὲν ἔχει κανὲν δικαίωμα νὰ ὀμιλῇ διὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου, οὔτε νὰ διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, οὔτε νὰ κάμνη ὅ,τι ἔκαμνεν ὁ Κάρολος Μάρξ, ὅστις προσεπάθει νὰ προσελκύσῃ ὁπαδοὺς ἀρνούμενος τὸ κράτος καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ ὑποσχόμενος καθεστῶς τῆς ἐλευθερίας ἀναρχίας, ὅποτε ὁ καθείς θὰ κάμνη ὅ,τι θέλει. Βεβαίως αὐτὸ εἶναι αἰσχιστον ψεῦδος καὶ ἄτιμος ἀπάτη,

διότι κάθε λογικός ἄνθρωπος ξεύρει ὅτι ἓνα τέτοιο καθεστῶς δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ σταθῇ· ἀλλὰ ποῖος περιμένει ἀπὸ τοὺς κομμουνιστὰς τιμὴν καὶ ὑπόληψιν; Τὸ πρῶτον βῆμα εἰς τὸν δρόμον τοῦ κομμουνισμοῦ εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ καθιέρωσις καὶ ἐπισημοποίησις τοῦ ἐγκλήματος· καὶ ἡ ὀριστικὴ ἄρνησις παντὸς σεβασμοῦ πρὸς τὸ δίκαιον. Ἀπὸ τὸ πρῶτον αὐτὸ βῆμα φαντάζεται κανεὶς τί θὰ εἶναι τὸ τέλος. Τὸ ἐγκλημα ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ αὐξάνῃ, ὅπως ἡ λάβρα τοῦ ὑφαιστείου καὶ ὁ ἐγκληματίας ὅστις ἀρνεῖται τὸ δίκαιον φυσικὰ θὰ κάμῃ καὶ φόνους καὶ ἐκβιασμοὺς καὶ στάσεις. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι τὸ τελευταῖον ὄριον τοῦ κακοῦ· ὅλα αὐτὰ περνοῦν ὅπως ἡ θύελλα καὶ χάνονται. Τὸ μέγα κακὸν δὲν εἶναι τὸ ἐξαφνικόν, ἀλλὰ τὸ διωργανωμένον, τὸ νομιμοποιημένον κακόν. Τὸ τελευταῖον λοιπὸν κατάντημα τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ὀργανωμένη τυραννία, ὁ καρπὸς δὲ τῆς ὀργανωμένης τυραννίας εἶναι ὁ κομμουνισμὸς. Εἶναι φοβερόν, εἶναι καταπληκτικὸν μέχρι ποίου βαθμοῦ ἦσαν ἐπιτόλαιοι καὶ πόσον ὀλίγον ἐπρόσεχον ὅλοι οἱ ὄπαδοὶ τῶν διαφόρων σοσιαλιστικῶν μερίδων εἰς αὐτὸ τὸ μέγα κοινωνικὸν ζήτημα, ἐὰν δηλονότι ἐπιτρέπεται εἶτε ὄχι νὰ υἰοθετήσουν τὸ ἐγκλημα ὡς μέσον τῆς διορθώσεως τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ἐλλείψεων καὶ ἀδικιῶν. Δὲν κατώρθωσαν διόλου νὰ ἐνοήσουν ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς ὅπως τὰ χωρίσματα, τὰ ὁποῖα βάλλομεν, ὅταν θέλωμεν νὰ μοιράσωμεν τὸ νερὸ εἰς ἀύλακτα. Τὸ μέγα λοιπὸν πρόβλημα, ἐὰν ἐπιτρέπεται εἶτε ὄχι τὸ ὁμαδικὸν ἐγκλημα εἰς τὰς κοινωνικὰς ἐπαναστάσεις, οὔτε ἐτέθη οὔτε κατενοήθη ἀπὸ τὰ σοσιαλιστικὰ συστήματα τῆς Εὐρώπης. Οἱ ὄπαδοὶ τῶν συστημάτων αὐτῶν δὲν ἦσαν διόλου ἱκανοὶ νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν ἀπόλυτον καὶ μυστικὴν σημασίαν τοῦ ἐγκλήματος ὡς αἰωνίου συνοδοῦ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐκμηδενίσεως, διὰ τοῦτο ἄλλοι μὲν ἐθεώρησαν αὐτὸ ὡς ἓν ἀπλοῦν ἐπεισόδιον, ἄλλοι δὲ ὡς στοιχεῖον τῆς θρησκείας τῆς προόδου. Τὴν φοβερὰν σημασίαν τοῦ ὁμαδικοῦ ἐγκλήματος καὶ τὰ καταστρεπτικὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα διὰ τὴν κοινωνίαν βαθύτατα ἠννόησαν καὶ ἠρμήνευσαν οἱ μεγάλοι Ρῶσοι συγγραφεῖς Δοστογιέφσκυ καὶ Τολστόη. Εἰς τὴν ρωσικὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ρωσικὴν συναίσθησιν ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς θέσεως τοῦ μεγάλου τούτου προβλήματος. Ἄλλ' ὁ χρόνος ἐπεφύλαξεν ἐπίσης ὅπως ἡ Ρωσία κάμῃ καὶ κάτι ἄλλο, νὰ προσπαθῆσῃ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα αὐτὸ καὶ εἰς τὴν πράξιν δοκιμάζουσα ἐπὶ τοῦ πολυπαθοῦς αὐτῆς κοινωνικοῦ σώματος ὅλας τὰς φρικαλεότητας τῆς λύσεως αὐτοῦ. Τὸ τραγικόν, ὡς φαίνεται, προορίζεται πάντοτε διὰ τοὺς μεγάλους ἄνδρας καὶ τὰ μεγάλα ἔθνη. Τὸν σοσιαλισμὸν τῶν προλεταρίων ἐντόνως ἀποκρούει ὁ Χριστιανισμὸς, διότι παριστάνει ὀλόκληρον κοσμοθεωρίαν καὶ μάλιστα θρησκείαν καὶ διότι ἐπιβάλλει τὸ κοινωνικὸν ἐγκλημα ὡς μέσον ἐξολοθρεύσεως μιᾶς μερίδος τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὸ τῆς ἄλλης. Ὁ σοσιαλισμὸς τῶν προλεταρίων δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ λύσῃ κανὲν κοινωνικὸν πρόβλημα, πρῶτον διότι ἀναποδογυρίζει τὴν ἰεραρχίαν τῶν ἀξιών· τὴν παραγωγὴν παραδείγματος χάριν, ἡ ὁποία εἶναι ἀξία ὑποτελής καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῶν ἀξιών, αὐτὸς τὴν θέτει εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα καὶ τὴν

ἀνακηρύττει ἀξίαν ὑψίστην καὶ ἀπόλυτον. Τὸ δίκαιον καὶ τὴν δικαιοσύνην τὰς θεωρεῖ ὡς ἀξίας μικρᾶς χρησιμότητος καὶ τὸ χεῖριστον πάντων δὲν παραδέχεται τὴν αὐτοτέλειαν τοῦ δικαίου. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ δὲν θὰ μπορέσῃ ποτὲ νὰ λύσῃ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, διότι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι πρὸ παντὸς ζήτημα δικαίας ὀργανώσεως, βασιζομένης ἐπὶ δικαίων νόμων. Καὶ τέλος ὁ σοσιαλισμὸς τῶν προλεταρίων εἶναι ἀπαράδεκτος, διότι τὰς ἀνωτάτας ἀξίας, δηλαδὴ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν συσσωμάτωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἐνότητα, ἣ ὅποια εἶναι ἡ βᾶσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, θεωρεῖ ὡς μὴ ὑπαρχούσας διόλου. Ὁ σοσιαλισμὸς λοιπὸν τῶν προλεταρίων ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀποκτῆνωσιν. Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ μᾶς λέγει πειστικώτατα ὅτι χωρὶς τὴν παραδοχὴν ἀνωτέρων ἀξιῶν καθαρῶς πνευματικοῦ περιεχομένου δὲν εἶναι δυνατὴ καμμία δημιουργία. Ὁ ἀρνούμενος αὐτὰς ματαίως κοπιᾷ καὶ καθημερινῶς κτίζει οἰκοδόμημα, τὸ ὅποιον μόλις ὑψώνεται ὀλίγον κατακρημνίζεται. Τί δὲ ἔκαμεν ὁ σοσιαλισμὸς τῶν προλεταρίων; Μετέβαλε τὸ κράτος, δηλαδὴ τοὺς κομμουνιστὰς, εἰς κεφαλαιούχους καὶ ἔδωκεν εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Οἱ τέως προλετάριοι ἔγιναν ἄστοι κεφαλαιοκράται καὶ οἱ χθεςτινοὶ κεφαλαιοκράται μετεβλήθησαν εἰς ἀπλοῦς παρίας. Διὰ τοῦ μέσου δὲ αὐτοῦ ἀντὶ νὰ καταργηθῶν, διακωλύθησαν ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος. Ὁ κομμουνισμὸς σήμερον εἰς τὴν Ρωσίαν ἐκμεταλλεύεται τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα, ὅπου θέλῃ καὶ ὅπως θέλει. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν κρίνῃ, διότι αὐτὸς εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ὁ ἀνώτατος ἄρχων καὶ ὁ ἀνώτατος κριτής. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πλεῖστα ἄλλα συστήματα μὲ δημιουργικὴν πνοὴν προσπαθοῦντα νὰ λύσουν τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης. Οἱ ὅπαδοι τῶν συστημάτων αὐτῶν ὄχι μόνον βδελύσσονται τὰ κοινωνικὰ ἐγκλήματα, εἰς τὰ ὅποια κατὰ κανόνα καταφεύγουν οἱ κομμουνισταί, ἀλλὰ κατηγορηματικῶς ἀρνοῦνται καὶ τὸν ἀθεῖσμόν καὶ τὸν ὕλισμόν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ σοσιαλιστικὰ συστήματα τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς μερικὰ Γαλλικὰ ἀκολουθοῦντα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Προυδῶν καὶ τὸ ἐσχάτως ἰδρυθὲν νέον σοσιαλιστικὸν Ρωσικὸν κόμμα τῶν λεγομένων Ἀσιατοευρωπαίων. Ἡ Ἀγγλικὴ καὶ Ἀμερικανικὴ σοσιαλιστικὴ κίνησις ἐπιδιώκει τὴν ὁλονὲν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων συνεργατικῶν καὶ ἄλλων ἐνώσεων, τῶν ὁποίων τὰ δικαιώματα διαρκῶς εὐρυνόμενα παίζουν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κράτους. Πᾶν ὅ,τι ἔκαμεν ἡ Ἀγγλοσαξωνικὴ σκέψις διὰ τὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος τὸ χαρακτηρίζει ἐνότης καὶ προσπάθεια, ὅπως ἡ λύσις γίνῃ ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀποφευχθῇ πᾶσα προσβολὴ κατὰ τοῦ κράτους καὶ τοῦ δικαίου. Οἱ Ἀγγλοσάξωνες κοινωνιολόγοι ζητοῦν τὴν δημιουργίαν τελειότερου δικαίου καὶ δικαιότεραν κατανομήν τῶν ἐπιγεῖων ἀγαθῶν, ἄνευ προσφυγῆς εἰς κοινωνικὰ κακουργήματα. Τοιαύτας κατευθύνσεις μόνον ὁ Χριστιανισμὸς δύναται νὰ εὐλογῇ. Τὰς ἐπαινεῖ ὀλοφύχως καὶ ἀφίνει τοὺς εἰδικοὺς νὰ κρίνουν κατὰ πόσον ἡ κατεύθυνσις αὐτῶν εἶναι οἰκονομικῶς ἐφαρμό-

σιμος, νομικῶς δυνατὴ καὶ ἠθικῶς ἀμεμπτος, διότι ὁ Χριστιανισμὸς τοῦτο πρὸ παντὸς ἐπιθυμεῖ, νὰ μὴ ὑποβιβασθῆ καὶ νὰ μὴ προσβληθῆ ποτὲ ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης. Ὡς βλέπομεν, οἱ κοινωνιολόγοι Ἀγγλοσάξωνες ἐνεργοῦν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθέρως δημιουργικότητος. Τοιαύτην δὲ δημιουργικότητα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἠθικῶς ὑποχρεωμένος νὰ κάμνη, διότι εἰς αὐτὴν ἐνσαρκώνει τὴν πίστιν του, ἢ ὅποια χωρὶς ἔργα εἶναι νεκρά, ἐνσαρκώνει τὴν ἀγάπην του καὶ τὴν προσπάθειάν του πρὸς ἀναζήτησιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα λύεται δ' ἀ τῆς ἐλευθέρως δημιουργικότητος εἰς τὴν σφαῖραν τῆς τέχνης, τῆς οἰκονομίας, τοῦ δικαίου, τῆς ἠθικῆς. Ἡ δημιουργικότης αὕτη δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ἀληθής, ἐὰν δὲν ἀνέρχεται εἰς τὰ ὕψη τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. "Ὅστις θέτει καὶ λύει τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα χάριν τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ὅστις θεωρεῖ αὐτὸ ὡς πρόβλημα τῆς ὀλότητος, τῆς ὁποίας τὰ μέλη συνδέονται μεταξύ των διὰ τῆς ἀγάπης, ἐκεῖνος ἀσφαλῶς τὸ θέτει καὶ τὸ λύει μὲ καθαρῶς πνευματικὰ μέσα. Τοιαύτη λύσις θὰ εἶναι τότε ἐξ ἴσου πρόβλημα τῆς σωτηρίας καὶ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων ἀπὸ τὴν ἀνθρωποκτόνον πλεονεξίαν. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐκμεταλλεύμενος τὸν ἄλλον ἄνθρωπον δὲν φονεῦει μόνον τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκμεταλλεύμενον, ἀλλὰ φονεῦει καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ ψυχὴ τοῦ τυράννου (οἰουδήποτε τυράννου), ὅπως ὀρθῶς ὑπέδειξεν ὁ θεῖος Πλάτων, δὲν δύναται ποτὲ νὰ αἰσθανθῆ εὐτυχίαν. Ὁ Χριστιανισμὸς θέλει νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ κοινωνικὸν καὶ ἀτομικὸν ἔγκλημα, διὰ τοῦτο ἐξ ἀπόψεως τοῦ Χριστιανισμοῦ πρέπει πρὸ παντὸς νὰ σωθῆ τὸ προλεταριάτον ἀπὸ τὸν «προλεταριακὸν σοσιαλισμὸν», ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ διαφθορὰ τῶν μαζῶν διὰ τοῦ μίσους τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς τυραννίας. Ἀλλ' ὁ Χριστιανισμὸς ἐπίσης αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ σώσῃ τοὺς κεφαλαιούχους ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ κεφαλαίου, διότι κεφαλαιοκρατία σημαίνει ὄχι μόνον συσσώρευσιν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ συσσώρευσιν ἐγκλήματος. Ὅπως τὸ κεφάλαιον εἰς τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστῶς φέρνει τόκον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ πλεονεξία, ὁ φθόνος καὶ τὸ μῖσος, τὰ ὅποια εἶναι οἱ ἀχώριστοι σύντροφοι τοῦ κεφαλαίου, ὅ' αὐξήθουν καὶ κατ' ἀνάγκην θὰ φέρουν τὴν κοινωνικὴν ἀνατροπὴν. Διὰ τοῦτο ἐξ ἀπόψεως τῆς χριστιανικῆς κοινωνιολογικῆς σκέψεως εἶναι πολύτιμοι ἰδίως αἱ ἔρευναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀφορμῶνται ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς παντελοῦς ἀρνήσεως καὶ τῆς κεφαλαιοκρατίας καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ. Εἰς τὴν νέαν αὐτὴν κατεύθυνσιν ὑπάρχει πᾶν ὅ,τι εἶναι δημιουργικὸν καὶ νέον εἰς τὴν σφαῖραν τῶν κοινωνιολογικῶν ἐρευνῶν. Ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν μένουν τελειῶς εὐχαριστημένοι καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ παραδέχονται τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ δικαίου γενικῶς καὶ καταδικάζουν ἀνεπιφυλάκτως ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἐγκλήματα καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὸν σοσιαλισμὸν τῶν προλεταρίων, ἐν τούτοις ἀπὸ παλαιὰν συνήθειαν ἐπιμένουν νὰ ὀνομάζωνται σοσιαλισταί. Ἄς μὴ τοὺς δυσαρεστήσωμεν, διότι ὅστις δὲν εἶναι ἐναντίον μας, εἶναι μαζὶ μας. Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ ὅλων αὐτῶν τῶν νέων ἐρευνῶν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἡ ἀτομικὴ

ἰδιοκτησία πρέπει νὰ διατηρηθῆ, διότι εἶναι μία σχέσις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὰ πράγματα καὶ ἡ σχέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον δημιουργικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐλευθέραν δρᾶσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ὀφείλει νὰ καταστῆ καὶ ὄργανον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ὀλότητος, διότι αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἰδέα τῆς συναδελφώσεως τῶν ἀνθρώπων. Ὁ μόνος τρόπος διὰ ν' ἀλλάξῃ μορφήν ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ὁ διὰ νόμου καθορισμὸς καὶ τῆς ποσότητος καὶ τῆς ποιότητος καὶ τοῦ προσορισμοῦ τῆς. Μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης δύναται νὰ γίνῃ ἡ μεταμόρφωσις καὶ τῆς γενικῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς οἰκονομίας. "Ὅλοι αὐταὶ αἱ διδασκαλίαι συμφωνοῦν πλήρως πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὅλοι αὐτοὶ ἐντόνως διεμαρτύροντο κατὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διατάξεων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου περὶ ἰδιοκτησίας. "Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ Πατέρες ἐχαρκτήριζον τὰς διατάξεις αὐτὰς ὡς ὑποθαλπούσας τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν πλεονεξίαν. Ἐδίδασκον δὲ πάντοτε καὶ διεκήρυττον ὅτι ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ συσσώρευσις τοῦ πλοῦτου τότε μόνον δικαιολογοῦνται, ὅταν χρησιμεύουν διὰ τὸ καλὸν τῆς ὀλότητος. Μετὰ μεγάλης δεινότητος ἀναπτύσσει τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ μέγας πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ περισσότερον παντὸς ἄλλου ἀσχοληθεὶς εἰς τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα. «Πρὸς τὸ συμφέρον σας εἶναι, λέγει ὁ ἱερὸς πατὴρ, νὰ σκέπτεσθε καὶ τὸν πλησίον σας καὶ νὰ τὸν βοηθῆτε. Διὰ νὰ καταλάβετε πόσον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἶναι αὐτό, θὰ σᾶς φέρω ἕνα παράδειγμα. Σκεφθῆτε τί θὰ πάθετε ἂν συμβῆ νὰ πιάσῃ φωτιὰ εἰς τὸ σπίτι κανενὸς ἐκ τῶν γειτόνων σας καὶ σεῖς οἱ γείτονες, ἀντὶ νὰ βγῆτε καὶ νὰ βοηθήσητε εἰς τὸ σβύσιμον τῆς φωτιᾶς, κλεισθῆτε μέσα καὶ φυλάττετε τὰ πράγματά σας, μὴ τυχὸν ἔμπη μέσα κανεὶς κλέπτῃς καὶ τὰ ἀρπάξῃ. Βεβαίως ἡ φωτιὰ θὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὰ σπίτια σας καὶ θὰ κάψῃ ὅλα αὐτὰ πού φυλάττετε. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐφροντίσατε διὰ τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον σας καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι κατεστράφητε. Ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἔχουν ἀλληλεγγύην, ἔτσι ἔκαμε τὰ πράγματα, ὥστε μέσα εἰς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον νὰ εἶναι καὶ τὸ ἰδικόν σας. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος εἶναι ἔτσι καμωμένος νὰ βοηθῆ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἐὰν ὁ κάθε ἕνας τεχνίτης ἔκαμνε πράγματα μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἡ κοινωνία δὲν θὰ ὑπῆρχε μὰ καὶ ἡ τέχνη θὰ ἐχάνετο. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ γεωργὸς δὲν σπέρνει τόσο σιτάρι, ὅσο τὸν φθάνει νὰ περάσῃ ὁ ἴδιος, διότι τότε καὶ αὐτὸς θὰ κατεστρέφετο καὶ οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ σπέρνει ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον διὰ νὰ φάγῃ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι. Καὶ ὁ στρατιώτης δὲν πολεμᾷ διὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον, ἀλλὰ δι' ὅλον τὸ κράτος καὶ ὁ ἔμπορος δὲν φέρνει τόσα ἐμπορεύματα, ὅσα φθάνουν τὸν ἴδιον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα διὰ νὰ πάρουν καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἀπὸ σᾶς μοῦ πῆ ἦτι ὅλοι αὐτοὶ πού ἀνέφερα μὲ τὸ νὰ ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἄλλους ἐξυπηρετοῦν τὸν ἑαυτὸν των, ἀπαντῶ ὅτι καὶ ἐγὼ αὐτὸ ἐπερίμενα νὰ ἀκούσω ἀπὸ σᾶς καὶ δι' αὐτὸ σᾶς ἀνέφερα ὅλα τὰ πικραπάνω διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ἀκριβῶς, ὅτι τότε πραγματικῶς ὁ πλησίον σας ζητεῖ τὸ συμφέρον του, ὅταν κοιτᾷζῃ

τὸ ἰδικόν σας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἄλλος τρόπος διὰ νὰ φροντίζουσι οἱ ἄνθρωποι διὰ τὸν πλησίον των δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἕαν καὶ αὐτοὶ δὲν εἶχον ἀνάγκη τοῦ πλησίον, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τὰ ἔχει ταιριάσει ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε νὰ μὴ μπορούμεν νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸ συμφέρον μας παρὰ ἀφοῦ πρῶτα φροντίσωμεν διὰ τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων. Καθῆκον λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον εἶναι νὰ φροντίζη ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ὅσοι δὲ ἀπὸ σᾶς ἔχουν περιουσίας, ἅς γνωρίζουν ὅτι αὐταὶ τότε μόνον θὰ εἶναι ἰδικαὶ των, ὅταν τὰς μοιρασθοῦν μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὁ Θεὸς δὲν σᾶς ἔδωκε τὰς περιουσίας διὰ νὰ τὰς ἔχετε μόνονι σας, ἀλλὰ νὰ εἴσθε καὶ καλοὶ οἰκονόμοι καὶ διὰ τοὺς ἄλλους». Θαυμαστοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ ἱεροῦ πατρὸς καὶ λίαν ἐπίκαιροι. Ἡ παροῦσα φοβερὰ κρίσις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τόσα κακὰ ὑποφέρει ὁ Εὐρωπαϊκὸς κόσμος, ὑπάρχει ἐλπίς νὰ σωφρονίσῃ τοὺς λαοὺς καὶ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι τὸ μέγα κοινωνικὸν πρόβλημα, διὰ τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου ἀλληλοεξοντώνονται, δὲν δύναται νὰ λυθῇ δι' ἄλλου μέσου παρὰ μόνον διὰ τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἀλλὰ δίκαιον καὶ δικαιοσύνη ἄνευ τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεὸν δὲν μπορούν νὰ ἐννοηθοῦν. Πιστεύομεν ἐν τούτοις ἀκραδάντως ὅτι ὅπως μετὰ τὴν τρικυμίαν ἔρχεται ἡ γαλήνη καὶ μετὰ τὴν πτώσιν ἡ ἀνόρθωσις, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐκ τῆς φρικώδους καταστάσεως τῆς ἐποχῆς μας θὰ προκύψῃ νέα τάξις πραγμάτων καὶ νέα κοινωνία, βασιζομένη οὐχὶ ἐπὶ τῆς τυφλῆς βίας καὶ τῆς κτηνώδους δυνάμεως, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δικαίου, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συναδελφώσεως ὅλων τῶν λαῶν. Τοῦτο εὐχόμεθα, τοῦτο καὶ ἐλπίζομεν.